

ORGANIZACION

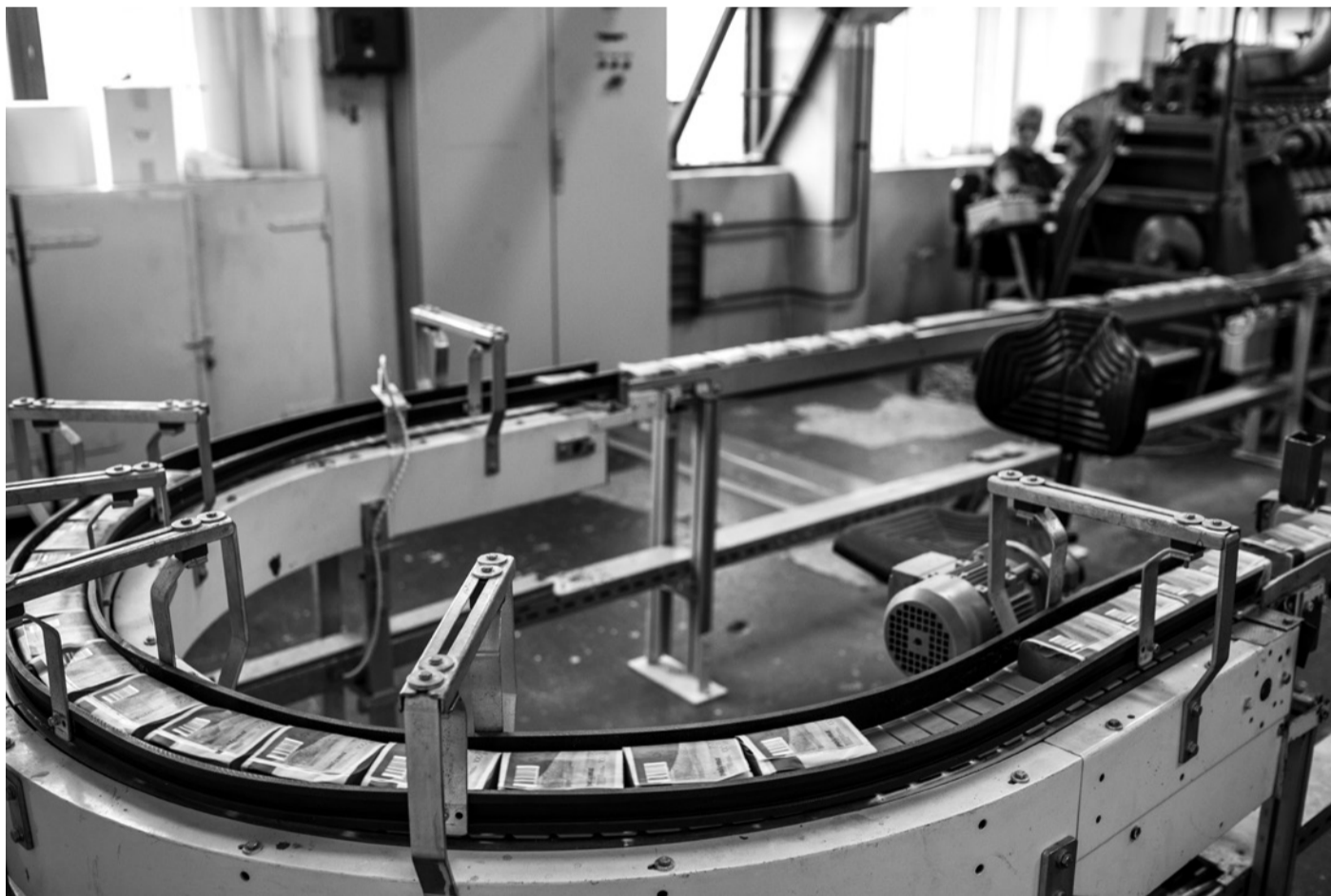
MLADINSKO 19120 64 · SEZONA

Sezona 2019/2020

Uprizoritev 7

- 2 Kazalo
- 3 Zasedba
- 4 **Kaja Blazinšek:**
V »kraljestvu« belega zlata

Z obiska ekipe v podjetju Paloma

- 6 **Tone Partljič:**
Mura, Sladkogorska, Gorice ... v šestdesetih letih
- 8 **Nina Vodopivec:**
Naša fabrika
- 11 **Branka Nikl Klampfer:**
Poletite, golobčki!
- 12 **Brina Klampfer, Kaja Blazinšek:**
Paloma
- 30 **Mladi ustvarjalci Palome**

Brina Klampfer, Kaja Blazinšek

PALOMA

Igrajo:

Dario Varga – Direktor, Poročeni delavec
Romana Šalehar – Tajnica, Delavka
Iztok Drabik Jug k. g. – Tovariš, Delavec
Tamara Avguštin k. g. – Potnica, Delavka
Stane Tomazin – Umetnik, Delavec
Draga Potočnjak – Čistilka, Poročena delavka

Ideja, koncept in režija: Brina Klampfer

Dramaturgija: Kaja Blazinšek

Lektura: Metka Damjan

Koreografija: Sebastjan Starič

Scenografija: Zala Privšek in Aleksander Vujović

Kostumografija: Sara Smrajc Žnidarčič

Oblikovanje svetlobe: Liam Hlede

Izbor glasbe: Brina Klampfer

Priredba skladbe *Plava država*: Iztok Drabik Jug

Svetovalka za dramsko pisanje: Simona Semenič

Pomoč pri zasnovi dramskega besedila: Aleksander Vujović

Uprizoritvena različica besedila je nastala v sodelovanju z igralci in lektorico.

V predstavi smo uporabili pesem Srečka Serčiča

Hrepenenje ob reki in skladbo Mirana Perka

(skupina Delaware) *Plava država*.

Vodja predstave: Liam Hlede/Urša Červ

Mentorji

Gledališka režija: red. prof. mag. Tomislav Janežič,
doc. Janez Janša

Dramaturgija: doc. dr. Blaž Lukan

Scenografija: izr. prof. mag. Jasna Vastl

Produkcija magistrskega programa Gledališka režija –

Brina Klampfer je prva prejemnica štipendije

Sklada Jerneja Šugmana, ki jo podeljuje ZDUS.

Zahvaljujemo se Branki Nikl Klampfer, Matjažu Merčniku,

Tonetu Partljiču, Maksu Kocbeku, Miranu Perku in

Petru Raku.

Koprodukcija: Slovensko mladinsko gledališče, Akademija za

gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani in

Kulturno-umetniško društvo Krik

Glavna pokroviteljica predstave je

Paloma, higienski papirji, d. d.

Z obiska ekipe v podjetju Paloma

Šepetalka: Devina Elena Flores
Lučna mojstra: Matjaž Brišar, David Cvelbar
Tonski mojster: Silvo Zupančič
Asistent tonskega mojstra: Marijan Sajovic
Video tehnik: Dušan Ojdanič
Garderoberki: Andreja Kovač, Slavica Janošević
Maskerka in frizerka: Nathalie Horvat
Rekviziter: Dare Kragelj
Odrski mojster: Boris Prevec
Odrski delavci: Tadej Čaušević, Valerij Jeraj,
Tine Mazalovič, Mitja Strašek
Ključavničar: Sandi Mikluž
Mizar: Boštjan Kljakič Kim
Izdelava scenografije: delavnice Slovenskega
mladinskega gledališča
Ekonom: Ivan Šikora
Čistilki: Ljubica Letić, Zdenka Žigman

Premiera: 21. 6. 2020, zgornja dvorana
Krstna uprizoritev

V

»kraljestvu«

belega zlata

Preproga, ki vodi v svet Palome, ni rdeča, temveč je bela, dobro vpojna in potiskana z različnimi vzorčki. Na enem koraku še bleščeča, sveža, na drugem prepojena z gnevom, ki ga ni mogla zadržati pod sabo. Hoja po njej odstira pogled na hribčke Slovenskih goric, pogled na eno izmed točk, na katerih se Slovenija konča. Tam se dvigajo Murine meglice, ki zastirajo pogled na kraj in njegovo jedro.

Kaj nas je sploh vodilo, da smo to preprogo položili do kraja, ki ga marsikdo ne zna umestiti na zemljevid naše države, kraja, katerega središče je tovarna, danes podjetje, ki proizvaja izdelke, ljudem bolj znane od kraja samega? Sprva je bila to nostalgija oziroma prevpraševanje nostalgčnosti za socialističnimi časi, za spominom, vpisanim v generacije, ki so jih okusile, in tiste, ki jih niso. Kakšen odnos ima človek, rojen nekje vmes, pred razpadom Jugoslavije in po njem, do njene zgodovine? Ali njegovo vedenje o t. i. »boljših časih«, posredovano preko materialnih in nematerialnih relikvij, izhaja zgolj iz fantazme, iluzije? Kako lahko preko tega zares razumemo pri marsikom tako opevana leta bratstva in enotnosti? Vsa ta široko zastavljena vprašanja, ki razpirajo geografsko polje Balkana in časovno obdobje slabih petde-

setih let, s tem pa tudi manj in bolj globoke zgodovinske rane, so nas usmerila in ponesla pred prag kraja, ki je neposredno povezan z osebno zgodovino režiserke in (so)avtorice besedila.

Tovarna predstavlja samo središče Sladkega Vrha in leži na rečnem bregu reke Mure, onkraj katere se razteza ravnina sosednje Avstrije. Tovarna Paloma, danes podjetje in delniška družba, seveda ni edina, ki je v času socializma doživela nagel vzpon in s tem pripomogla k družbenemu in urbanističnemu razvoju kraja, verjetno pa je ena redkih, ki je obstala. Zgodba kraja, ki se razteza prek dveh kvadratnih kilometrov in ima danes 718 prebivalcev, nam lahko predstavlja zrcalo širših družbenopolitičnih sprememb in njihovega vpliva na obstoj in življenje ljudi. Gradnja in postavitve »novega« Sladkega Vrha se je začela s proizvodnjo higienskega papirja oziroma rolic v drugi polovici šestdesetih let prejšnjega stoletja. Krajanje so se selili »s kmetij dol v bloke«, z okoliških hribčkov na rečne bregove, kjer so kasneje zrasli tudi prva in zadnja stolpnica po vzoru ljubljanskega Nebotičnika, nogometno igrišče in bazeni, v katerih se niso namakali samo domačini, temveč tudi ljudje iz okoliških krajev. Že po II. svetovni vojni se je po bolj ali manj ruralnem okolju pričelo nezadržno širjenje posameznih elementov urbanega načina življenja. Ilovnate zaplate zemlje, težke za obdelovanje, je zamenjalo delo za stroji, ki je prinašalo dober zaslužek, socialne bonitete, streho nad glavo, počitnice, skratka, lahko bi rekli neke vrste svobodo, o kateri tamkajšnji ljudje »niso upali niti sanjati«.

Uprizoritev avtorskega dramskega besedila *Paloma* si za izhodišče jemlje resnične dogodke in resnične usode ljudi;

4
prične se z »malo« revolucijo, ki se je v spomin ljudi zapisala nič manj globoko kot svetovni premiki tistega časa. Potop v območje zgodovinske realnosti sta zaznamovali družbena in politična plast. Ti dve plasti sta vplivali tudi na razvoj nazora ljudi, ki so zanos in priznanje dobili z dnem, ko se je na vhodu tovarne zasvetil napis *Tovarne delavcem*.

Zgodbe o tovarni in o ljudeh zunaj in znotraj njenih zidov ostajajo v zavesti ljudi, tudi tistih, ki jih niso doživeli, so pa z njimi odraščali. To so zgodbe, ki stojijo na pragu mitologije. Poleg ustnega izročila, razširjenega po kraju, je tu še pisna zapuščina. Eden izmed prvih zbornikov, posvečen kraju Sladki Vrh, nosi naslov *Žetev svobode v Sladkem Vrhu* in je izšel leta 1956. Izdalo ga je Delavsko prosvetno društvo Sladki Vrh. Opisuje zgodovino kraja in seveda z njim neposredno povezano zgodovino tovarne. Obdobje, ki ga zajema, smo imenovali kar »prazgodovina«. Ta se je odvila pred letom 1969, s katerim se pričneta dramsko besedilo *Paloma* in njegova uprizoritev. Zbornik je obarvan ideološko, v duhu osvoboditve in ponovnega združenja jugoslovanskih narodov pod eno zastavo. Tovarna, ki so si jo priborili sami, v tem obdobju končno postane tovarna krajanov in krajanek, delavcev in delavk. Nova mlada država je sicer hotela tovarno likvidirati, jo z »buldožerjem poriniti v Muro«, a so

»delavci s še večjo zagnanostjo pognali stroje«. O poti najdbe belega zlata in o ovirah pri vzdrževanju njegove proizvodnje v svojstvenem hudomušnem slogu piše Konrad Rak. Kot zapiše, je položaj Jugoslavije kot neuvrščene države nemalokrat zapletel stvar ali dve, zaradi katerih se je morala tovarna znajti drugače. Ne nazadnje pa leta uspeha in belega blišča niso bila samo to. Bila so tudi takšna in drugačna, majhna in velika nezadovoljstva, ki so prežemala vzdušje v takratni krajevni skupnosti in nam jih je razkrila vsebina internega mesečnega tovarniškega časopisa *Sladkogorčan*. Zgoraj naštetih viri predstavljajo izhodiščno literaturo, ki so jo dopolnile različne magistrske in diplomske raziskave, antropološki pogled na širše okolje skozi prizmo razvoja mladinskih klubov in delovanja tamkajšnje mladine, ne nazadnje tudi spomini Toneta Partljiča. Ti predstavljajo vpogled v občutenje in dožemanje kraja skozi oči nekoga, ki je v kraj prišel in iz njega tudi odšel.

Vsa ta obilica raznovrstnih dokumentov je razprla kompleksno mrežo prostora, časa in skupnosti, ki so jo zaznamovali vzponi in padci. Prevajanje dejstev takšnih in drugačnih faktičnosti v fikcijsko realnost je občutljivo početje, ki zahteva globok potop v gradivo in odmik od njega. Ta se sicer ponuja že sam, saj govorimo o specifičnem času, od katerega je minilo že kar nekaj let, in specifičnem prostoru. Reprezentacijo tega lahko sicer najdemo v nekaterih literarnih delih slovenskih pisateljev, v gledališču pa je redka. Prav v študijski poglobitvi in omenjenem odmiku pa se vzpostavlja komunikacija z današnjim časom, iz katere se izgrajujeta odnos in razumevanje tistega, ki koplje in seže dlje od splošnega, površinskega poznavanja. V raziskovanju, pisanju in kasneje v izgrajevanju odrske realnosti so se vzpostavile tri točke, ki so med seboj posredno in neposredno povezane ter se stekajo

druga v drugo. To so: kraj, tovarna in ljudje oziroma skupnost. Znotraj te triade se vzpostavljajo stičišča naslednjih dvojic: javno/zasebno, ruralno/urbano, socializem/kapitalizem, skupnost/individualizem in dvojica na ravni tovarniške organizacijske vertikalne hierarhije, ki smo jo poimenovali uprava/delavci. Elementi teh dvojic na eni strani tiho, na drugi spet glasneje prehajajo drug v drugega in vzpostavljajo paleta odnosnih nosilcev, ki se kažejo kot simptom in posledica. Prehajanje med javnim in zasebnim je pogojeno s prehodom iz ruralnega v urbano ter z družbenopolitičnimi spremembami. Te pogojujejo premene na ravni organizacijskih in vodstvenih sprememb, ki vplivajo na življenja ljudi ter njihov odnos do kraja in ne nazadnje do tovarne kot njegovega središča. Časovno zasnovan dramaturški potek odrske uprizoritve sledi tem med seboj prelivajočim se elementom, ki so med presajanjem realnosti ostali na vrhu sita in skušajo razumeti ter hkrati pokazati odnos nas samih, s tem pa odnos današnjega časa, do obdobja, ko je prej izključno ruralno okolje Sladkega Vrha postalo »pravo mesto«, ko so ljudje »meli večje plače ko v Ljubljani«, in prehod tega v ponovni zastor slovenskogoriških hribčkov in meglic z reke Mure, ki ga je prinesla nova doba.

Mentaliteta ljudi pa ostaja zapisana ponosu,

ki se je prebudil v obdobju revolucije, revolucije, ki jo je danes prinesla samoumevna, a nepogrešljiva človekova spremljevalka: rola toaletnega papirja. Za kolektivnim ponosom, v času »zlato obrobjenih vrat«, z vstopom v »težko« industrijo in z urbanističnim razvojem pa se odkrivajo osebne, intimne zgodbe, skoraj dobesedno povezane z reko *človek človeku volk*, volk, ki se v ljudeh nemalokrat zbudi iz dolgočasja, preveč popitega rdečega vina »fukošnice«, »običajne« človeške zlobe in političnega pritiska. Ves ta pobeg iz realnosti se pogosto prelevi v nasilje. In ko v svet ruralnega že pronicajo lovke urbanega, ta v svojem primarnem bistvu še vedno ostaja v okvirih prvega. Zasebni prostor je ta, ki se ga skuša prekriati z belino novega uspeha, hkrati pa je tudi tisti, ki se ga javno in s tem tudi kolektivno zlorablja. Tako obarvane zgodbe fascinirajo v svoji bizarnosti in so za marsikoga, ki gleda z roba bazena, nepredstavljljive, že skorajda fantastične, vendar kot take mečejo luč na geslo, da je resnica še veliko bolj čudna od vsake izmišljotine.

Odnosne silnice vzpostavljenega trikotnika, ko leta 1969 zagledamo direktorja na vlaku iz Nemčije, pa do takrat, ko njegova odrska prisotnost popolnoma izgine, so se razrahljale in prišli so »novi novi časi«, »nova nova država«. Vsakemu prelomnemu obdobju sledi prehodno, v katerem se premešajo položaji, zamenjajo vloge in vrednost

človeške eksistence, ki se v sferi industrije omeji na njegovo produktivnost, normo. Morala pada, odnosi se krhajo. Skupno se umika individualnemu. Jeza, ki jo vzbudijo spremembe, se začne akumulirati v mladih in se kaže v uporih, v glasbi, v miselnosti »zakaj bi delal, če je socialna višja od minimalca«. Zagotovo ne gre zgolj za spremembo političnega sistema; je simptom »nove« mentalitete skupnosti, ki se je v zadnjih letih zažrla med ljudi. V dezorientaciji je zaradi vedno hitrejšega napredka tehnologije in z njim naraščanja tehnološkega in kadrovskega viška narasla tudi stopnja apatičnosti. Nezačuden je nezadovoljstvo, ki se veča s stagnacijo, vodi v iskanje krivca, v politične skrajnosti, v nemoč malega človeka, ujetega med hribčke in reko Muro. Belo, bleščečo se zgodovino danes reprezentirajo zasuti bazeni, kulturi dom, ki je postal kegljišče, in tovarna. Ta predstavlja lep, a nevaren spomin, onkraj katerega marsikdo ne vidi. Človek je tako dvojno paraliziran: zaradi nostalgije in zaradi brezupne sedanosti.

Mura, Gorice

Stane Tomazin na obisku v podjetju Paloma

6
O
o
/ o
O
O
O
O
7

Sladkogorska,

...

v šestdesetih letih

Za učitelja slovenščine in angleščine sem prišel v Sladki Vrh jeseni 1965 naravnost z mariborske Pedagoške akademije, od tam pa odšel jeseni 1971 v SNG Maribor za dramaturga. Maloprej sem se poročil in imela sva enoletno Mojco ... Žena je bila predmetna učiteljica zemljepisa. Šola ni bila v Sladkem Vrh, kjer je tovarna papirja in središče kraja, ki ni na nobenem vrhu, ampak leži ob reki Muri; bila je v dva kilometra oddaljenem in višjem

Vranjem Vrh, da je bila nekako v središču šolskega okoliša. Otroci so v šolo prihajali iz zaselkov Svečane, Srebotje, Sladki Vrh, Murski Dvor, Plodršnica, Šomat ... Pet kilometrov stran je bila šola Zgornja Velka in farna cerkev Marije Snežne. Na šoli je bilo po mojem takrat okoli 350 otrok.

Vendar je bil center kraja kajpada Sladki Vrh, v »grabi«, ob reki Muri. Tam so bile trgovina, mesnica, dve, tri gostilne, kulturna dvorana, karavla JLA in seveda »Sladkogorska« ... Ko sem se priselil, so v njej izdelovali v glavnem lepenko, zaposlenih pa je bilo okoli 450 delavcev. Ko sem odhajal, je bilo tam tisoč delavcev več ... V zaostali tovarni, ki so jo po vojni hoteli ukiniti, a so se domačini uprli, so se v tistih letih odločili izdelovati papirnate finalne izdelke, najprej serviete, potem toaletni papir ... Predvojnim strojem 1 in 2 (»ajnzerca« in »cvajerca«) so dodali sodobne stroje 3, 4 in 5 ter postali sodobna tovarna, ki je začela izvažati in ustanavljati prodajna zastopstva v državah Evrope. Preden sem odšel, se je tovarna – zaradi želje po prepoznavnosti v Evropi – preimenovala v Palomo. Beli golob je postal simbol beline njenih izdelkov, ki so se množili še z brisačami, vložki, robčki ... Delavci in strokovnjaki so prihajali tudi od drugod, domači tehniki so se izšolali v inženirje, vajenci v tehnike, nekvalificirani v kvalificirane; v tovarni so organizirali prvo stopnjo papirniške šole. Moja višješolska izobrazba je zadoščala, da sem v papirniški šoli nekaj zaposlenih učil slovenščino. To je bil čas delavskega samoupravljanja in ideološke marele Zveze komunistov. Učitelji smo bili tudi člani tovarniške osnovne organizacije ZKS. Samoupravljavci in vodstvo tovarne so s krediti finančno zelo podpirali kraj in tudi delavce, saj so skoraj »vsi« gradili hiše na kredit. Pa tudi kak delavski blok se je pojavil v dolini. Skratka, en sam industrijski in infrastrukturni razvoj ...

Toda!

Ja, toda! Že v šoli so otroci govorili: kaj me briga, če ne bom imel dobrega uspeha ali ne bom končal osemletke, saj bom šel delat v Sladkogorsko ... Ne bom menda imel slabše plače kot učitelji. Kmečki gospodarji, ki jih je socialistična kmetijska politika skoraj uničila, so zapustili kmetije in šli delat v tovarno kot pomožni delavci. Nekdanji kmet je vozil viličarja ali celo pometal dvorišče in pobiral celulozne odpadke. Iz tovarne se je po ših tu navadno takoj zavilo v gostilno – nekaj popit. Potem so delavci hiteli domov obdelovat zemljo, mnogi pa so nadaljevali z igranjem šnopsa s »špilkartami«. Tudi prepiralo se je, pelo, popivalo, prešuštvovalo. Iz svojega časa se spomnim celo dveh ubojev ... Krščanske družinske vrednote so izginile; bilo je veliko družinskih dram, ki so se čutile tudi v šoli ... Včasih se mi je zdelo, da živim v okolju, ki sem ga poznal iz Zolajevih romanov. V tovarni je bil tudi kak nekdanji uslužbenec Udbe. Sam sem zaradi neumnega pijanskega nastopa pred Titovo fotografijo v lovskem domu doživel ukor pred izključitvijo iz partije in »izoliranost« na šoli, kajti sicer prijateljski ravnatelj je bil ideološko pregret in poslušen ... Seveda pa so bile med domačini tudi skrite nepozabljene zamere iz vojnih časov, saj je bilo v kraju več Nemcev in še več nemčurjev. Nekaj tega sem popisal v noveli *Vdovstvo in pogreb Karoline Žašler*, po kateri sem napisal scenarij za film, ki ga je režiral Matjaž Klopčič z izjemno Mileno Zupančič kot Žašlerco ... Ne boste verjeli, *politični aktiv kraja* (?) je s sklepom zahteval, da filma ne smemo snemati v Sladkem Vrh, ker je v scenariju razbral elemente črnega vala in žalitev domačega proletariata ... Ves kraj je se razdelil na za in proti. No, jaz sem bil takrat že v Mariboru. Na srečo je direktor Kocbek vztrajal, misleč tudi, da bo kraj s tovarno zaradi filma postal bolj znan. Ko so film premierno zavrtili v Sladkem Vrh, so v gneči zlomili vhodna vrata ...

Moji spomini na Sladki Vrh in Palomo so povezani s spomini na več prijateljev, a tudi na politično ozkosrčnost in ideološke ozkosrčneže. V spominu mi je ostal kraj, ki se je v socializmu razbohotil, industrijsko razvil, se spremenil iz agrarno-ruralnega v delavski kraj, v katerem je bilo kar nekaj nestrpnosti.

Živel pa nas je tam tudi nekaj, ki smo kasneje končali v gledališču, poleg mene Peter Ternovšek, Branka Nikl, Tone Kuntner in tudi Brina ...

V preteklih dvajsetih oziroma tridesetih letih so propadle številne tovarne v Sloveniji. V medijih smo brali o kapitalskih izgubah, o menedžerskih prevzemih in izčrpavanjih. Tovarna je pogosto končala v stečaju ali so jo prodali tujim lastnikom. Kaj so takšne spremembe pomenile za lokalni prostor ali širšo družbo in kaj za številne nekdanje zaposlene ljudi ter njihove družine? O tem smo se redko pogovarjali. Gledališka predstava o tovarni Paloma ima ravno zaradi tega še prav poseben pomen. Priča nam o tem, da tovarne niso zgolj zgodbe o dobičku, izgubi, o blagovnem prometu in produktih, temveč so predvsem zgodbe o ljudeh: o tistih, ki so tovarno gradili, jo upravljali in v njej delali.

Sama sem se z življenjskimi zgodbami industrijskih delavk in delavcev srečala pred dvajsetimi leti kot raziskovalka. Od takrat pa do danes sem spremljala t. i. prestrukturiranja v tekstilnih tovarnah. Pogovarjala sem se z upokojenimi, brezposelnimi in še zaposlenimi delavkami in delavci kot tudi z ljudmi drugih položajev in služb v tekstilni industriji. Ko sem se začela zanimati za njihove

izkušnje, za tovarniške delavke in delavce, predvsem pa za njihove spomine na socialistični čas, v družbi ni bilo interesa. Takratni tranzicijski razvoj je težil k drugačni prihodnosti in k drugim geopolitičnim povezavam, stran od socializma in Jugoslavije k Evropi. Kasneje se je odnos do tovarniških zgodb v družbi sicer nekoliko spremenil, večjega zanimanja za temo pa med raziskovalci na Slovenskem vendar ni bilo. Kulturniki so tovarniške delavke in delavce nagovorili nekoliko bolj, največ lokalni muzeji, kjer so svoj prostor postopoma našli tudi nekateri spomini na socialistične tovarne.

Pripovedi delavk in delavcev so si podobne, in to ne glede na to, iz katerega kraja ali tovarne prihajajo. Sogovornice in sogovorniki so mi pripovedovali o »naši fabrki«. S tem se niso sklicevali na lastništvo, temveč na povezanost in pripadnost. Govorili so s ponosom: kaj so dosegli, kje so prodajali izdelke

Naša fabrika

in kako kakovostni so bili. Pripovedovali so o čudežu, ki so ga soustvarjali. Pripovedovali so o trudu, o naporih, o spretnostih, o znanju in o svojih vizijah.

V času klasične industrializacije in socialistične modernizacije, ki v Sloveniji zajema čas več kot 150 let, so industrijske delavke in delavci v resnici ustvarjali nekaj novega tako na tehničnem kot na družbenem področju. Tovarne namreč niso proizvajale zgolj kapitalskih vrednosti in dobrin, temveč so skrbele za družbeno reprodukcijo. V raziskavah sem ugotavljala, da so socialistične tovarne z direktorji na čelu načrtno vzpostavljale občutja pripadnosti, gradile tovarniške skupnosti in delavske identitete. Pripadnost gre v tem kontekstu razumeti kot mrežo družbenih odnosov, medsebojnega zaupanja, pravic, obvez, dolžnosti in reciprocitet, ki ne obsegajo le delovne in z delovnim okoljem povezane družbene mreže, temveč tudi odnose zunaj tovarniških zidov. Odnose, ki tovarno povezujejo z lokalno skupnostjo.

V tovarni je bilo pogosto zaposlenih več članov iste družine, zaposlene so bile njene različne generacije. Tovarniški spomini so se prepletali z družinskimi, kar je krepilo tovarniško skupnost. Tovarne so izdajale glasila, ki so poročala o poslovanju, novitetah, izletih in počitnicah, predvsem pa o izkušnjah delavk in delavcev. Gradile so stanovanjske bloke, vrtce, zdravstvene in sindikalne ali kulturne domove, organizirale so prehrano, družabne dogodke in izlete. Nekateri so prav zaradi zaposlitve v tovarni prvič potovali na morje ali v tujino, drugi so izkušnjo omogočili svojim otrokom. Na počitnicah so skupaj letovali otroci zaposlenih na različnih položajih, kar je vplivalo na percepcijo družbenih (ne)enakosti. Tovarne so

Iztok Drabik Jug na obisku v podjetju Paloma

imele pevske in gledališke skupine. Pripadnost se je krepila tudi preko njih. Morda se zdijo našete dejavnosti v sodobnosti obrobne, vendar so bile v življenju ljudi pomembne; sooblikovale so njihove identitete in skrbele za njihovo integracijo v skupnost. Z oblikovanjem infrastrukture kraja in organizacijo dejavnosti so tovarne strukturirale delovni in prosti čas zaposlenih in njihovih družin. Skrbele so za življenjski standard širše okolice, modernizacija je pomenila občutno izboljšanje delovnih in življenjskih razmer ljudi. Tovarne so krepile (za)upanje in vero v boljši jutri.

In takšna je tudi Palomina zgodba: to je bila tovarna z zgodovino. Ustanovljena je bila leta 1873, a je razmah doživela v času po drugi svetovni vojni, ko je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja modernizirala in specializirala proizvodnjo, začela je izdelovati toaletni papir v rolicah ter poslovati v širšem mednarodnem prostoru. Paloma je gradila Sladki Vrh, med drugim je s cestno povezavo kraj vpe-la v širši prostor. Pred tem je bila z okolico povezana preko žičnice (do Šentilja) in broda na Muri. Tovarna je v resnici ustvarjala lokalno skupnost. V kraj se je – po tistem, ko so se zaposlili v Palomi – priselilo veliko ljudi iz okoliških vasi. Tovarna je poleg stanovanjskih blokov in kulturnega doma zgradila stadion, nogometno igrišče in bazene, kjer so se kopali delavci, njihovi otroci in drugi ljudje iz okolice. Sladki Vrh je postal moderen kraj.

Tovarna je bila v socialističnem modernizacijskem scenariju zamišljena kot generator družbenega razvoja. Pomembno je poudariti: industrijska modernizacija je bila usmerjena k vzpostavljanju moderne družbe z boljšim življenjskim standardom širšega kroga ljudi. Četudi v vsakdanjem življenju ni bilo povsod in vedno tako, je izrednega pomena že takšno zamišljanje (in napor v tej smeri). In na to gre spomniti predvsem v sodobnem času, ko smo gospodarstvo zreducirali na finančne transakcije, o družbi in o človeških življenjih pa razmišljamo skozi ekonomijo.

Zdaj tovarniških skupnosti ni več niti v primeru, ko tovarna še deluje. Spremenil se je pomen pripadnosti, ki ni več zamišljena v okviru sistema medsebojnih odnosov in oblikovanja skupnosti, temveč individualno izkazane lojalnosti. Številne dejavnosti, ki so v preteklosti vzpostavljale tovarniške skupnosti in integrirale zaposlene ter njihove družine v širši lokalni okoliš in družbo, so ukinili. Niso prepoznali njihove vrednosti, zaznali so jih kot strošek. Takšne prakse in procesi niso zaznamovali zgolj zaposlenih in njihovih družin, temveč tudi širšo okolico.

Tovarniški spomini so zato tudi spomini o izgubi tovarniške in lokalne skupnosti, so zgodbe o prevaranosti, o šoku in izgubi prostora v družbi. »Smo generacija tistih, ki je ustvarjala,« sem večkrat slišala od sogovornic in sogovornikov. »Zdaj pa so nam pobrali vse.« Izguba dela in zaprtje tovarne ne pomenita zgolj izničenja preteklega dela, temveč investicije in zaupanja več generacij. Pomenita izničenje znanja in spretnosti ljudi. Zato ne gre zgolj zamahniti z roko, češ, nostalgija. Ta nam nekaj pove – tako o preteklosti kot o sedanosti.

Sodobne izkušnje nekaterih odpuščenih industrijskih delavk in delavcev kažejo, da so t. i. prestrukturiranja izčrpavala zaposlene že pred stečajem (žalitve, ponižanja, zaostreni delovni pogoji in razmere v tovarni, negotovost, strah, netransparentnost delovanja tovarne in neinformiranost delavcev). Sam način odpuščanja je ljudi še dodatno zaznamoval. Številni brezposelni so na trgu dela obveljali za prestare. Zanje brezposelnost ni pomenila vmesnega, prehodnega obdobja. Stečaj je poleg sedanosti zaznamoval tudi njihovo prihodnost. Kljub medijski odmevnosti stečajev so ostale stiske ljudi individualizirane. Niso bile prepoznane v družbeni pogojenosti. Ljudje so se počutili ponižane in oškodovane. Nekateri so se spopadali s telesnimi poškodbami in boleznimi (posledica tovarniškega dela), drugi s psihičnimi. Bili so v šoku, niso mogli verjeti, da so izgubili delo. Nekateri so našli zaposlitev drugod. Ne glede na konkretne razmere in situacije so doživljanje propada tovarne močno zaznamovale širše družbenopolitične spremembe.

Družbena obravnava gospodarskih prestrukturiranj v Sloveniji kaže manko zanimanja za industrijske delavke in delavce in širše lokalno okolje. Delavke in delavci niso dobili prostora za artikulacijo in ubesedenje stisk, razočaranj ter potreb. Umanjkanje diskurzivnega prostora v samoodgovorni »družbi znanja« in tržne racionalnosti, v kateri se s tveganji sooča posameznik sam, je poglobljalo njihove težave. Njihova doživljanja so bila potisnjena v intimo čustvenega sveta. K temu so prispevale spremenjene socialne politike in politike zaposlovanja ter tudi način razumevanja družbenih problemov. Le teh, na primer brezposelnosti ali revščine, se ni več razumelo kot posledico strukturnih (družbenih) pogojenosti, temveč kot posledico slabe motivacije ali napačne odločitve posameznika. V zadnjih tridesetih letih se je mnogo spremenilo.

Nekateri so šok doživeli tudi zaradi spoznanja, da so družbi in državi postali breme. Industrijski delavci niso bili več prepoznani kot del gospodarstva in družbene modernizacije, temveč kot socialni problem, povezan z revščino, historičnim anahronizmom in družbeno marginalizacijo. Socialistična modernizacija je industrijsko delo postavila v ospredje. Svet modernizacije so delavci izkusili skozi delo v industriji. Doživljali so ga kot aktivno (družbeno) vključevanje, medtem ko so zdaj izključeni. Sodobne družbene reprezentacije so industrijske delavke in delavce upodobile kot neprilagodljive, čustvene, nostalgicne, ohromljene zaradi žalovanja za minulimi časi. Vendar delavke in delavci niso težili k vrnitvi v preteklost; zahtevali so drugačno sedanost in prihodnost. Njihova doživljanja so razodevala izgubo skupnosti, družbeni konflikt in razlastitev. Razočaranje ljudi je poglobljala nekaznovanost menedžerjev, osumljenih izčrpavanj podjetij, prelivanja sredstev, neplačevanja socialnih in zdravstvenih prispevkov; pod vprašaj je postavljala enakost pred zakonom.

V gledališki predstavi o Palomi prisluhnemo takšnim družbenim temam, hkrati pa pokukamo v intimna razmerja in v odnose, a tudi probleme, o katerih prav tako javno ne govorimo. Gledališka igra nam predstavi ranljivost delavskega življenja v celoti. Kaže nam, da moramo spregovoriti še o drugih temah, da moramo na družbene spremembe gledati v kontekstu celotne človeške oziroma življenjske situacije. Kaže nam, da so to teme, ki zaznamujejo tudi življenja mladih ljudi, saj predstavo na oder postavlja mlajša generacija.

Njihov spomenik je tudi naš opomnik: Industrija je več kot zgolj razvoj tehnologije in kapitala. Spomin na preteklost je tudi kritika sodobnega sveta in hkrati lahko naša senzibilizacija za prihodnost.

Tamara Avguštin, Stane Tomazin, Draga Potočnjak, Dario Varga, Romana Šalehar, Iztok Drabik Jug na obisku v Palomi

Poletite, golobčki!

Eldorado ali zlato obdobje nekega kraja bi lahko poimenovali predstavo, ki jo ustvarja Brina Klampfer z ekipo. Še natančnejši naslov bi lahko bil *Sanje, ki jih nismo sanjali*.

Brina Klampfer, ob Kaji Blazinšek soavtorica teksta in hkrati režiserka predstave, se je odločila raziskati zgodovino kraja, v katerem se je rodila, in dogodke, o katerih starejši krajani še vedno pripovedujejo vsem, ki so jih pripravljene poslušati. Dogodke preteklega stoletja. In se nekoliko temeljiteje posvetiti zlati dobi sedemdesetih let, ki je pomenila razcvet za celotno okolico.

***

Vsaka slovenska vas ima šolo, gostilno in cerkev. Sladki Vrh ima šolo, gostilno in tovarno. Torej je jasno, kam je treba po pomoč. V tovarno. V nekem obdobju, ko je vladalo geslo *Tovarne delavcem!*, so ljudje to razumeli zelo dobesedno in njihovo življenje se je tako prepletlo s tovarno, da je bilo prav vse odvisno od tega, kako je dihala, se razvijala in žive-la. Še dolgo po tem, ko je tovarna začela propadati in omenjeno geslo že dolgo ni veljalo več, je njihova duša kričala: *Pa kaj delajo z našo fabriko?* Še danes, ko tuji lastniki podirajo stroje in jih uničujejo, marsikomu ni povsem jasno, kdo jim je to dovolil – oni prav gotovo ne.

Pa ne gre za tovarno, ampak za simbol, ki je v teh krajih v nekem obdobju človeku dejansko predstavljal bistvo – gre za NEKAJ, kar ljudje potrebujemo, da lahko verujemo, sanjamo, si postavljamo cilje, se ob tem sami razvijamo in gremo naprej.

Avtorici teksta sta se vsega skupaj lotili pre-mišljeno in zanimivo. Zgodbo sedemdesetih let prejšnjega stoletja v tekočem in lahkotnem dialogu pripovedujeta skozi usta delavcev in vodilnih v tovarni. Med njimi skorajda ni razlik: vsi se srečujejo na istih mestih in se ubadajo z istimi težavami, da celotno življenje teče kot v domači dnevni sobi. Ampak ... Kako lepo je reči *vsí smo ena sama velika družina!* Vendar smo hkrati tudi različni, predvsem pa smo večni nergači. Delavci nergajo, ker imajo njihova stanovanja zgolj 70 m², vodilni pa imajo svoje hiše; vodilni nergajo, ker niso zadovoljni drug z drugim; delavci napadajo drug drugega, ker imajo moralne predsodke; vodilni nergajo, ker je nekje še nek svet, ki ne razmišlja enako kot oni.

A eno so zgodovinska dejstva in sanje o preteklosti, nekaj drugega pa je, ko danes mlad človek te zgodbe pregleda in do njih zavzame odnos. V zlati dobi se ljudje pogovarjajo o ženski, ki si je, ker je mož pil in jo pretepal, na podstrešju prerezala žile, ven-

dar ne dovolj odločno, tako da so jo po treh dneh našli še živo, nato pa je pred njihovimi očmi umrla. Pa v isti sapi o novem stroju, zaradi katerega je dobilo delo tristo ljudi, pa o možu, ki je na veselici pomotoma ubil svojo ženo; in o kulturnem domu, ki so ga zgradili; in o učiteljih, ki so igrali predstave za vso vas in tudi na gostovanjih; pa o štirinajstletni deklici, ki je rodila otroka poročenega možkega in so jo izključili iz šole – a tudi možkemu so policaji izrekli opomin; pa o avgustovskih bolniških staležih, ko se je tovarna skoraj ustavila zaradi »epidemije spravljanja pšenice«. V spominih so vse to samo zgodbe, v očeh mladega človeka danes pa ta mešanica vsakodnevnega življenja, brez povečevanja dobrih in dramatiziranja slabih dogodkov, razkriva duhovit, nenavaden odnos do sveta in življenja.

Besedilo, skratka, spretno in duhovito pripoveduje zgodbo neke ali, recimo, vsake preteklosti, obenem pa nas ves čas nevsiljivo nagovarja, naj vlečemo vzporednice s sedanostjo; te niso poudarjene ali vzpostavljene na »prvo žogo«, vendar so ves čas prisotne. Grajenje trdne skupnosti in ponos množice ob dosežkih, vprašanje žensk in njihov odnos do sveta, problem varnosti in strahu, samozadostnosti ...

Si znamo danes predstavljati kraje na meji, kjer bi se z vso silo in predanostjo borili za obstoj slovenskega jezika in pripadnost novoustanovljeni državi? Ali poznamo zgolj takšne, kjer je najmanjša brezposelnost v državi, ker vsi prebivalci, ki nimajo dela, ali upokojeanci, ki ne morejo preživeti, hodijo nekaj ur tedensko v Avstrijo pomivat posodo, čistiti ali se zaposlijo v McDonalds'u? Pa so pred sto leti za svoje vasi, svojo zemljo in svoj dom stali na barikadah. Je to nemoč države, je to globalizacija? Ti ljudje sicer še vedno živijo tu, doma, na kmetih, v tovarni, na svoji zemlji. Samo varnosti in vere nimajo več. Njihov »bog« ne stanuje več v tovarni, ampak v denarju, ki jim je dosegljiv v tujini.

Vendar besedilo ne govori o tem, besedilo govori o veri, zaupanju in se trpko nasmehne ob dogodkih iz preteklosti, ki je bila prav tako kruta in neizprosna, kakor je današnji čas, a vodilo je bilo vzvišeno, pomembno, človeka vredno.

Besedilo ne govori o Sladkem Vrhu, ne govori o Sloveniji, ne govori o Evropi ... Zanesljivo pa govori o človeku.

Brina Klampfer, Kaja Blazinšek

PALOMA

Po motivih resničnih dogodkov v Sladkem Vrhu.

Kraj dogajanja: Sladki Vrh

Čas dogajanja: od 1969 naprej

Osebe:

Direktor

Tajnica

Tovariš

Potnica

Umetnik

Čistilka

Delavke

Poročena delavka

Delavci

Poročeni delavec

Delavec

✠✠

Omi Pauli in dedku Alojzu, ki ga nikoli nisem poznala.

Brina

PROLOG

*Delavke pripravljajo hrano. Prva lupi krompir.
Druga riba zelje. Tretja seklja čebulo.*

DELAVKE

Tolko je bla stara ko ti, samo poročena ... Ona je že dugo bla poročena ... pa tri otroke je mela.

Ja?

Si predstavlaš?

Bog jo je kaznoval.

Njen mož je res bil pijanec, samo vseeno ... ne narediš tega.

Tri dni je krvavela. V eno.

Tri dni?

Ja, mož jo je iskal po celi vasi, froci pa so bli žejni pa lačni ... Tri dni je trajalo ... Te so pač do sosede šli.

Soseda jo je našla. Še živo. Še toplo. Z nožom v roki.

Pa kaj se ni mogla vsaj obesit?

Takega vlkega je mela, samo ga je pozabila nabrusit.

Ni čudno, da ji ni ratało.

Ja, na narobe strani vrata je vrezala, mimo žile. Ni tak špricalo ko takrat na lovskem domi.

Jozos Marija, ne spominjaj me, še zaj jo živo vidim.

Če tak pogledaš: na svetu res ni pravice.

Zadnič v Šentili pa isto.

Kaj?

Mož od one je tudi bil pijanec. Samo ona je bla že bolj stara – tak ko ti, približno tvojih let. Samo ni mela tak grdih zob. Malo lepše, ampak isto vlke, pa podobno frizuro.

Jaz da mam grde zobe?

Ja no, najlepših glih nimaš.

Meni pa se dopadejo.

Resno?

Ja. Moj mi je dostikrat reko, da zgledam ko krava ...

Te sn mu jih pač pokazala.

Vsak ma svoj okus, pravijo.

No, ona ... ona je čakala svojega moža, s sekiro ga je čakala. Za vrati, capa, in pol ga je razsekala. Capa. Ko je prišlo domu.

Capa. Na tri kose.

Samo ... če ga je na tri kose, je samo dvakrat naredlo: capa, capa.

Pa vse je pospravla za sabo. Čreve, glavo, vse.

Mater smo babe lahko žleht.

In pol je šla na policijo.

Capa.

Sama se je šla prijavit?

Je tudi mela tri otroke ... Pa menda si je celo pot pela. Pela pa se režala. Saj je bla vedno tak malo zmešana. Samo ni dosti dobila. Tri leta strogega. Ker da je mela pač male otroke, so rekli. Capa!

Pa zaj?

Tri mesce preden so jo spustli, je vmrla.

Te pa nisi rekla, da se je to zadnič zgodilo?

Ja, zaj, pred tremi mesci je vmrla, ne.

Te bi zaj prišla vun?

Ja.

Ni pravice.

Pa otroci?

V rejo so jih dali.

Res ni pravice, vama rečem!

Kaj pa tota? Ena, ne. Od nje hčerka. Ona je bla poročena.

Kira zaj, hčerka al mama?

Obe sta bli poročeni. Najprej je bla mama s hčerkinim atejom poročena, ne. Pol pa se je hčerka poročila, je mela že osnajst let, pa se je poročila ... in je njen mož prišo k njim živet.

Ja?

No, in oni lepo živijo tri leta, vsi štirje vkup, pol pa mož zgine.

Od hčerke?

Ne, od mame. Pač hčerkin ata, ne.

Aja?

On zgine ... njega ni ... So ga prijavli za pogrešanega.

Ja.

Pa ga tri leta ni blo.

Tri leta?

In pol, se je vrno?

Ne, našli so ga. Zazidanega v štaló.

Kaj?

Mama pa od hčerke mož sta ga zazidala not, ko so gradili.

Kaj?

Najprej sta ga razsekala. Capa. Pol pa zazidala not.

Zakaj pa?

Ker je posiljeval svojo hčerko.

Kaj?

Celo živleje.

Stari je celo živleje posiljeval svojo hčerko?

Ja.

Zaslužo si je.

Prasec.

Jaz bi ga razsekala, capa, veš kak bi ga, capa, če bi se moji samo približal.

Prasec.

Bi ti vido ... capa!

Pfuj!

Kaj na tri?! Na devejeset malih koščkov bi ga. Capa!

Odsekala bi mu členek po členek. Capa! Capa!

Jaz bi mu najprej njegovega. Capa!

Bi ti že vido! Kaj se to pravi ... Capa!

Svojo hčerko ... Capa! Capa!

Mene že, mene ... Capa!

Ampak njo! Capa!

In pol ...

Capa!

Da bi te razneslo!

Bum!

Prasec.

Bum!

Jebemti.

Bum!

Pfuj.

Kira bo pa zaj vse to spucala?

Saj se bo prekuhalo.

Pa naj žerejo, prasci.

PRVI PRIZOR

Zelo majhno, a čisto stranišče v neki tovarni papirja v Nemčiji. Na steni je držalo s toaletno rolíco.

DIREKTOR: Pridi ... pridi, no. Pridi, saj naju noben ne vidi. Vstopi Tajnica.

TAJNICA: Sploh ne. Dober večer.

DIREKTOR: Dober večer, dober večer. Tak, zdaj pa sedi.

TAJNICA: Prosim?

DIREKTOR: Sedi.

Zapre školjko in sede na pokrov.

13

DIREKTOR: Ne tak.
Dvigne Tajnico, odpre pokrov na školjki.
DIREKTOR: Sleči se pa se vsedi.
TAJNICA: Kaj si nor?
DIREKTOR: Resno mislim, sleči se pa se vsedi.
TAJNICA: Ne bom se vsedla na to svinjarijo.
DIREKTOR: Kaj ni deska vedno čista?
TAJNICA: Ne ...
DIREKTOR: Kak ne, saj pa jo uporabljate samo ženske.
TAJNICA: Ti vedno dvigneš desko, ko greš ...
DIREKTOR: Mama me je tak učila.
TAJNICA: Tebe že, kaj pa druge?
DIREKTOR: Kak pa ti opravljaš ... potrebo?
TAJNICA: Kak?! Počepnem. Al pa, ko nosim visoke pete – napol stojim.
DIREKTOR: Pol pa daj ...
Se sleče in napol čepi.
DIREKTOR (*Mu ni všeč, kar vidi.*): Lahko pa si obrišeš desko ...
In potegne rolo, odtrga papir in obriše desko.
DIREKTOR: ... Tak ... ali pa obložiš mogoče ... Tak ...
Obloži desko z WC-papirjem.
TAJNICA: Vau! Kak enostavno gre to – z rolo ...
DIREKTOR: Mi zdaj zaupaš?
TAJNICA: Ja.
Sede na s papirjem obloženo školjko.
DIREKTOR: Zdaj pa opravi.
TAJNICA: ...
DIREKTOR: ...
TAJNICA: ...
DIREKTOR: ...
TAJNICA: Ne morem.
DIREKTOR: Rekla si, da te tišči.
TAJNICA: ... Ja ... (Pritiska in pritiska.) ... Ne morem ... Ne gre ...
DIREKTOR: Še vedno ne moreš pred mano?
TAJNICA: Prehitro gre vse skup ...
DIREKTOR: Naš posel je težka industrija in ni za vsakega ... Ko so ljudje nehali gledat v svoje nočne posode, so se zgubili ... ne vidijo več svojega bistva. Tistega, ki ga vsak dan izločijo. Ker ljudje smo najbolj to ... to, kar izločimo.
Tajnica začne lulati.
DIREKTOR: In ta predsodek, ta stigmatizacija vsega človeškega ... naša prihodnost je vendar to. In zapomni si – če ne zaupaš sebi in vase in v to, kar v resnici si, ne moreš zaupat drugim.
Konča z lulanjem.
DIREKTOR: In zdaj?
TAJNICA: ... Ja, zdaj si jo z desno roko obrišem. (*Povleče rolo.*) – Lahko odmerim ... en, dva, tri, torej tri lističe in ...
Hoče oponašati Direktorja in na hitro odtrgati lističe, a papir se kar odmotava. Zdaj je v njeni roki in po tleh ogromno papirja.
TAJNICA: In kaj zdaj?
DIREKTOR: Moraš vedno komplicirat?!
Odtrga papir in ga vrže v školjko. Na hitro odtrga tri lističe in jih natančno zloži.
DIREKTOR: No?
TAJNICA: Ja ... mehko je. Zelo je mehko ... prav poboža te. *Si previdno odtrga pet lističev, jih zloži v nekakšno grudo in si jo obriše.*
TAJNICA: Pa bolj kompaktno deluje ... Pet lističev plus tvojih pet, pa petnajst sva jih sigurno vrgla stran, pa načeta je bla, pa tu gori jih je vsaj še desetkrat tolko. To je približno

14

250 lističev na eni roli, to je dvapapolkrat več kot naš paket lističev. In to v enem pakiranju.
DIREKTOR: Ja, in to trislojni, kar pomeni petinpolkrat več ko lističi.
Razpre papir na tri sloje.
TAJNICA: Sicer zasede malo več prostora ... ampak lahko pa sam izbiraš – na eni strani mehko, da te poboža, na drugi pa hrapavo ...
DIREKTOR: In dizajn ...
TAJNICA: Niso vsi ...
DIREKTOR: ... isti.
TAJNICA: Enaki.
DIREKTOR: Enaki, ja. Pa bolj elegantno je, ko odmotavaš. Če maš kaj na prstu, ne zmoliš celega kupčka ...
TAJNICA: Zakaj bi mel mokre ...
DIREKTOR: Ko moški stoji in usmerja svoj curek ...
TAJNICA: ... Dobro, dobro, razumem. Me pa recimo moti, da so beli.
DIREKTOR: Res? Meni pa se zato zdijo bolj čisti. Prej, ko sem šel ... na vlko potrebo ... pač boljše vidiš, kaj je in kakšno je ... ko obrišeš, ne.
TAJNICA: Ne vem ... roza so bolj ... naši.
DIREKTOR: Probaj še. Zdaj samo enega.
Odtrga enega. Si jo obriše.
TAJNICA: Saj mam že čisto vse suho. Kar pomeni, da je vpojnost dosti večja ko pri lističih.
DIREKTOR: Ja ... in sploh se ne raztrgajo! (*Pokaže s sredincem.*)
TAJNICA: Cenovno gledano smo tu-tu.
DIREKTOR: Res pa zasedejo več prostora ...
TAJNICA: Ampak si predstavlam, da jo lahko maš kjerkoli ... ker ne deluje tak umazano. Recimo, jaz bi takoj probala, če bi lahko z njo pivnala pohano pa pomfri, ker se ne raztrga, ampak dobro pivna.
V tišini razmišljata.
DIREKTOR: No, kaj misliš?
TAJNICA: Ne vem, ne vem, nisem prepričana.
DIREKTOR: Zakaj ne? Zaradi barve?
TAJNICA: Ne ... ni to ... Samo ... ne vem, ne vem zares ... naši paketiči so vsem poznani ... Kak bomo ... bomo kar rekli: no, od danes naprej ni več lističev, zdaj mam straniščne role ... Vsi si namontirajte držala in kupujte to ...
DIREKTOR: Ja.
TAJNICA: Ja?
DIREKTOR: Ja.
TAJNICA: Navada je železna srajca. Sploh pri tak osebnih stvareh.
DIREKTOR: Veliki voditelji pa spreminjamo navade.
TAJNICA: To je velika naložba.
DIREKTOR: Ampak ... če ne tvegaš, nikoli ne veš, kaj bi lahko blo.
TAJNICA: Res je. In tudi padci so del uspeha.
DIREKTOR: S to mašino bomo Sladkogorsko spet postavili na trdne noge ... In ti boš postala največja dama daleč naokrog. Oblačila se boš po prvorazredni modi. In vsak dan boš lahko mela druge nogavice ...
Jo dvigne in začne poljubljati.
TAJNICA: Tovariš Direktor, tak ...
DIREKTOR: Pa tudi bikini boš mela ... In ne samo Nemčija, čaka naju cela Evropa. Da bomo zveznemu ministru dokazali, da je blo še kak narobe, ko je 49. odredil likvidacijo naše

tovarne. In da smo mi, domačini, da smo sami, sami smo rekli ...

TAJNICA: Ne vem če bi, tu ... zdaj ...

DIREKTOR: Ja, saj mu ni kaj očitati, dober človek je, kaj je pa vedo. Mislo si je pač: neka fabrika na robu propada, ob meji, niti ceste nimajo, brod so jim Avstrijci zažgali, žičnica bo kmalu za odpis ...

TAJNICA: Direktor, kaj če naju kdo vidi ...

DIREKTOR: S to mašino pa lahko zgradimo novi svet, novi Sladki Vrh! In midva bova lahko vidla celi svet ...

TAJNICA: Lahko kdo pride ...

DIREKTOR: Ta divja nemška mašina bo delala 24 ur na dan, sedem dni v tednu ... In bo rohnela, da bo odmevalo prek Mure ... ah, kaj ... prek Drave, Save, Donave, do Evfrata in Tigrisa, do Rumene reke in končno prek oceana ...

TAJNICA: Direktor, prosim, kaj bojo rekli ...

DIREKTOR: Ta mogočna zverinaaa ... a ... a ... Grem, grem Nemcem povedat, da bomo kupli njihovo mašino! ERWEPO, nemška lepotica – petkica. Blondinka. Naša nova kraljica.

Direktor odide.

TAJNICA: Tovariš Direktor? Tovariš Direktor? Ta tvoj stroj pa ni kaj prida ...

Tajnica potegne vodo v kotličku. Obrne rolico v drugo smer (prej je konec visel pri steni, zdaj je spredaj) in odide.

DRUGI PRIZOR

Vlaga, para, glasni stroji. Delavci z viličarji vozijo bale papirja. Delavke pakirajo izdelke. Čistilka pogrinja mizo s papirnatimi krožniki, papirnatimi kozarčki in papirnatimi servietami.

DELAVKE IN DELAVCI

Asfaltirali smo cesto, pa si je direktor takoj kupo novi avto.

Ampak še malo, pa bomo tudi mi meli nove avte ... Pa se bomo vsi furali ko direktori.

Lahko bi rekli, da se povezujemo s svetom ...

Pa trideset let staro žično smo podrli.

Tu prek je bla napelana, devet kilometrov do Šentila, do železniške postaje.

No, prej je bla najbližja železniška čez, čez Muro, v Avstriji.

Smo šli na brod, pa samo prek.

Ja, samo zaj je druga država, so drugi cajti.

ČISTILKA: Na zdravje!

DELAVKE IN DELAVCI

Na zdravje!

Pa končno smo toto barakarsko naselje podrli.

Zaj k nam ne bojo več hodli sezonski delavci.

Zaj bojo naši delavci lahko tu stanovali.

S kmetij dol v bloke.

Samo jaz sn reko direktori – eno- al pa dvoslojni papir, ne pa troslojni! Pa bi prišparali ... pa bi meli za višje bloke. Pa ni hoto.

A-a.

Ampak – ludi moji, trislojni je prihodnost.

Prihodnost, ja!

Zato pa mamo zaj samo štirinadstropne bloke.

Niti zadosti visoke za lift.

Če pa pogledaš cesto od tovarne gor na breg, na Vranji Vrh, pa vidiš same nove hiše, ena večja od druge.

Direktorova bajta ma več ko 500 kvadratov.

To je skoro polovica celega Sladkega Vrha.

Pa marmornate stopnice ma.

Pravo ... kak bi reko ... faraonsko naselje so si zgradili tam gori – oni gori z uprave.

Šef vzdrževanja pa tak služi na novi mašini ko vlki. Pri njih majo zlato obrobo okol vrat.

To pa že ni res.

Seveda jo majo.

Kak veš, kaj si bil tam gori?

Zadnič sn bil gori, ja.

Aja ...?

Pa ja, neki sestanek smo meli ... glede vsebnosti kemikalij v vodočistilni ...

Aha.

Pa menli so se, da bojo oni zaj šume dol kupli, pa naredli tenis plac.

Kaj? Tenis plac?

Gor, na bregi?

Ja.

Res, čisto preveč majo vsega.

Pa če vam pravim.

ČISTILKA: Pijmo pa jejmo na mojega. On je bil prvi, ki je vmrl v naši Sladkogorski, v naši Palomi. Na zdravje!

DIREKTOR: Tovariš Umetnik! Sem sem se pripelal po asfaltni cesti s Sladkega Vrha na vašo makadamsko cesto – z novim avtom, Fiatom 1300, temno rdeče barve. Trula višnja. Vete, kaki je zdaj avto?! Vi tu živite? V enosobnem stanovanju? Tovariš Umetnik, na Sladkem Vrhu se vam obeta lepa prihodnost. Zalaufali

bi kulturni dom – gledališko skupino z našimi delavci. Pa v proizvodnji bi vas rabli. Vzorce bi nam narisali. Pa pri časopisu *Sladkogorčan* bi pomagali. Rabli bi glavnega urednika. Pomagali bi nam pri urbanizaciji, pri zunanji podobi kraja. Bi prišli k nam v službo?

UMETNIK: Ampak jaz že mam službo.

DIREKTOR: Menda govorite tudi angleško?

UMETNIK: *A little bit.*

DIREKTOR: Živite pa še vedno tu ... pri starših, v tem malem stanovanju?

UMETNIK: Ja.

DIREKTOR: In se vsak dan vozite v službo dvajset kilometrov?

UMETNIK: Ja. Kaj pa čem?

DIREKTOR: Tovariš Umetnik, poleg službe vam ponujamo še stanovanje. Čez čas pa si bote lahko zgradili svojo hišo gori na hribu, poiskali lepo ženo in ustvarli družino. Pri nas bote našli vse, kaj bote hotli.

UMETNIK: Ampak jaz samo ... pišem poezijo, tovariš Direktor. Jaz nisem kompetenten za vse te stvari.

DIREKTOR: Vi ste umetnik. Vi mate občutek za lepoto. Vi bote nekaj narisali, mi bomo pa to realizirali.

UMETNIK: Ne vem, mislite?

DIREKTOR: Mi rabimo nekoga, kot ste vi, in vi rabite nekoga, kot smo mi, verjemite mi. Zaupajte mi.

UMETNIK: Kdaj bi pa nastopo?

15

Z obiska ekipe v podjetju Paloma

DIREKTOR: Zdaj, takoj! Na zdravje!

UMETNIK: Na zdravje!

ČISTILKA: Na zdravje, na zdravje, na mojega, ki je dal svoje življe za Sladkogorsko, za našo fabriko, za vse nas. Na zdravje! Na zdravje!

DELAVKE IN DELAVCI

A jebi ga, tak pač je v težki industriji.

Nova mašina slej al prej koga požere.

Tak ko je vlka ...

V dveh štukih.

Petkica.

Nemka.

Še dobro, da je samo enega.

Na zdravje!

Na tvojega.

ČISTILKA: Na zdravje. Prite zaj sem, vsi k mizi. Tak, ja. Da se vsedemo dol, tak, ja, pa pojemo ko ljudi. Danes sn v kleti našla kiblflajš. Tri kose mesa v zasiki! Če pa jaz do zaj nisn vedla, da smo pri nas doma meli tud meso.

DELAVKE IN DELAVCI *na poti k mizi*

Če majo v Ljubljani nebotičnik, ga bomo meli pa tudi mi, je reko direktor.

In ga postavo.

Desetnadstropno stolpnico.

Z dvema liftoma.

Soda pa liha nadstropja.

Smo se vsi šli vozit gor pa dol.

Edina lifta v radiju petdeset kilometrov.

Še iz Šentila so se pripelali gledat.

Od zaj naprej bo tu, ob Muri, na dveh kvadratnih kilometrih, živelo 500 ljudi.

Si predstavlate? S 50 na 500. To je desetkrat več!

Pa zgradili smo novi gasilski dom.

Pa ribiško kočo.

Pa obnovili smo kulturni dom!

Pa fuzbalplac smo zrihtali.

Pravo mesto bomo postali.

ČISTILKA: Na zdravje! Na gospo za mizo. Na zdravje!

DELAVCI IN DELAVKE

Na zdravje!

Največji ponos našega Sladkega Vrha pa so naši bazeni.

Trije bazeni. Mali, srednji pa še vlki.

Cele dneve ... najprej za mašino, pol pa jame kopat. Samo meni ni blo nič težko.

Eni so jamrali.

Ja, eni so res jamrali.

Samo smo bli pa skup, pa smo se lepo meli.

Sploh, ko pomisliš, kak boš poleti skočo v vodo pa zaplaval ...

In ležal v senci na travniki pod bukvami in macesni ...

Z druge strani pa hlad z Mure.

Zvečer pa žabe ...

Takrat marsikaj požereš, se nasmejiš, pa greš dalje.

Se ne buniš.

Nima smisla.

Saj smo samo ljudi, pa pač ma vsak svoje ...

Res smo si lepo porihtali, no.

Bravo!

Bravo mi!

ČISTILKA: Na zdravje! Do zaj sn si ponoči na skrivaj pogrnila na mizi, pa vzela talar, pa pila iz kozarca, pa se špilala gospo za mizo. Mesa nisn nikol našla. Samo kosti mi je meto, ko pesi. Zaj bom pa jaz pila pa jedla z vami in si vsaki dan pogrnila s servietami. Na mizi. Na zdravje! Na zdravje, še posebej na tovariša Tovariša, ki je vedo, kak sn jaz po smrti moža postala vredna, pa me je osebno predlagal za službo čistilke. Druge so noč pa dan za mašinami, jaz pa sn mobilna, lahko okoli hodim, pa celo tovarno spucam. Na zdravje!

DELAVCI IN DELAVKE

Na zdravje!

TRETJI PRIZOR

Sejna soba. Sestanek. Tovariš ima v roki vrtalni stroj in se z njim igra.

TAJNICA: Tak mamo. Na mesec proizvedemo 20.000 ton rol, prodamo pa jih 1.000. In zaradi slabe prodaje mormo najemat nova skladišča. Do zdaj jih mamo v Beogradu petnajst, osem v Ljubljani pa trinajst v Zagrebu ... Vse je polno. Zaposlili smo nove šofere, najeli tovarnjake ... Roba pa nam na šleperih propada. Sami stroški. Pa še trgovski potniki, ki nič ne prodajo ...

DIREKTOR: Povej, kolko nas stane vse to, kolko?

TAJNICA: Kolko, kolko! Sámó z lističi še pokrivamo. To je to.

DIREKTOR: Zaj pa razumem, zakaj je kriza! Zaradi slabe prodaje. Komerciala. Potnica. Zakaj prodaja rol ne steče?

POTNICA: Tak je, ne. Namontirali smo tri tisoč novih držal za role. V hotele, gledališča, restavracije ... Ampak statistika kaže, da je v Jugoslaviji poraba higienskih proizvodov na prebivalca sámó pol kile na leto, pa še to več ali

manj tu pri nas, v Sloveniji. Medtem ko v Nemčiji porabijo na primer 4,3 kile na leto.

ČISTILKA: Kolko?

POTNICA: Ja! Da o Ameriki sploh ne govorim. Tam porabijo 16,3 kile na leto ...

ČISTILKA: To je tolko ko mi na Sladkem Vrhi.

POTNICA: Ja. Sploh pa kaže, da naš natečaj za novo ime ni kaj dosti pomagal k prepoznavnosti naših izdelkov po Jugoslaviji. ... Paloma – saj je lepo, samo to je bolj za na Zahod.

TOVARIS: Toto ime – Paloma, to je za ljudi španska vas. Tak ko sem reko: mogli bi ostati pri Tovarni higienskih proizvodov Sladki Vrh. THPSV.

DIREKTOR: Potnica, ti moraš znat prodat kirokoli ime, zato smo te štipendirali. In mene zanima, zakaj prodaja rol ne steče.

Tu. Na našem trgu. Maš višjo plačo ko jaz, povej.

POTNICA: Ampak jaz ne vem, kak naj prodam, če jim je predrago.

DIREKTOR: Predrago? Kaka je razlika med ceno lističev in ceno role?

POTNICA: Približno ista cena je.

DIREKTOR: Kaj govoriš?

POTNICA: V bistvu je rola cenejša. Ampak se ne prodaja. Doli še za jest nimajo, pa naj si sekret papir kupujejo?!

18

UMETNIK: V kulturi je problem. Ljudje se še niso navadli na nove oblike, niso še ponotranjili koncepta okroglega. Zdaj je okroglo, se vrti, prej je blo kvadratno, pa na miru je stalo. To je zdaj čisto drugo.

DIREKTOR: Tak je, v kulturi je problem. Čistilka!

ČISTILKA: Ja.

DIREKTOR: Zaj mi bote odgovorili samo na eno vprašanje.

ČISTILKA: Ja.

DIREKTOR: Kaj ste našli v školjki po potrebi, ki jo je opravo tovariš Tovariš?

ČISTILKA: Mislim, ne bi zaj tu o imenih ...

DIREKTOR: Prosim vas, odgovorite na vprašanje.

ČISTILKA: Ena oseba, ki je tu ...

DIREKTOR: Vemo, kera, vemo ...

ČISTILKA: Vsaki dan zaštopa WC.

DIREKTOR: S čim?

ČISTILKA: Z lističi.

TOVARIŠ: Pa daj, no.

DIREKTOR: Si vido!

TOVARIŠ: Pa daj, no.

DIREKTOR: To je samo kot primer, ki sem ga zaj izpostavilo.

TOVARIŠ: Ja, samo lističi so tut za porabit ...

DIREKTOR: Kultura! Kulturo je treba spremenit. Miselnost!

Najprej mormo pomest pred svojim pragom. In se pobrigat za svojo rit!

ČISTILKA: Ampak lističi res vse zaštopajo.

DIREKTOR: Dokler miselnosti ne spremeniš doma, je ne boš spremeneno v Evropi ...

ČISTILKA: Tak je.

DIREKTOR: Ne na svetu. Kamoli v Cavtati, v Budvi al pa v Dubrovniku.

TAJNICA: Vseh tak ne boš mogo spremenit.

DIREKTOR: Mi se trudimo, da bi jih spremenili. To je naša strategija.

POTNICA: Ampak jaz ne morem tam dol prodajat pa spreminjat ljudi. ... Če pa ... muslimani si riti sploh ne brišejo.

ČISTILKA: Kaj posrani hodijo okoli?

POTNICA: Ne, oni si jih perejo.

DIREKTOR: Tovariš Tovariš, zaj nam pa lepo povej, zakaj si še vedno brišeš z lističi.

Tovariš začne vrtati z vrtalnim strojem.

TOVARIŠ: Ja ... ker sem tak navajen. Tote role, to je vse tak mehko. Moja rit ... ne ... ni razvajena. Jaz mam svoje lističe, ne rabim totih rol. So premehke. Jaz si bom rit brisal tak, ko si jo mi, delavci.

DIREKTOR: Lahko nehaš vrtat!

TOVARIŠ: Jaz nisem tak fini ko toti Amerikanci al pa Nemci.

DIREKTOR: Premehko! Kaj te ti govoriš?!

TAJNICA: Daj, nehaj srat.

TOVARIŠ: Lahko grem zaj nazaj za mašino? Doli nam petkica stoji, ti pa me zajebavaš tu, s čim si jaz rit brišem! ... Da ne bom jaz res nehal vrtat!

DIREKTOR: Ne, ne, počakaj še malo.

UMETNIK: Rajši usmerimo pogled naprej, v prihodnost.

DIREKTOR: Usmeri.

UMETNIK: Sem bral tega ... Freuda. Mi mormo prit v glave ljudi. V nezavedno. Ta rola mora bit povsod. Vi vete, kak je zgledal pristanek na Luni, ne? Zakaj?

ČISTILKA: Ker je blo na televiziji!

UMETNIK: Točno tak. Tak ko je Armstrong vsem nam stopo v glavo, ko je hodo po Luni, tak mormo mi zaj rolo prezentirat.

Da jo vsi vidijo, kak se vrti. Tak da bomo naredli reklamo na televiziji. In tak bomo prišli not ... v vsaki dom. V vsakem domu se bo zaj ta rola vrtela, razumete? Vidlo se bo ... in slišalo se bo novo ime, ko bodo rekli Paloma. S totimi poudarjenimi mehкими soglasniki: Paloma!

ČISTILKA: Paloma!

UMETNIK: Točno tak. In to, to bo sprožilo revolucijo. In tak bomo dosegli razsvetljenje toaletne miselnosti.

DIREKTOR: Ste vidli, kaj dela pubec? Bravo.

POTNICA: Pa met mormo lepo embalažo.

UMETNIK: Točno tak. Iz ust si mi vzela. Mam novo ime, rabimo še samo novo vizualno podobo. Že mam predlog. To mora bit družina. Golobja družina, ne. Ata golob, mama golob pa otrok golob. Na vejici sedijo pa se skup stiskajo. Družina, zavetje. Mi mormo z izdelkom povedat ljudem, da smo nekaj, čemur lahko zaupajo.

POTNICA: Tak ko toti golobi mormo mi prodret v svet! V Evropo. Jugoslavija je premala za nas. Gremo v Ameriko, gremo v Avstralijo, gremo v svet!

DIREKTOR: Pomiri se. Kaj si včeraj fukošnico pila, da se tak dereš? Taka si ko tvoj ata!

UMETNIK: Poleg tega bomo pa tudi slogane naredli. Kratke, jasne in jedrnate. Na primer: *Bučno olje po bradi vam curlja, Palomina servieta popivna ga.*

POTNICA: To bojo še generacije govorle.

DIREKTOR: Maš še?

ČISTILKA: *Sila je in sila bo.*

DIREKTOR: Kdo je vas kaj vprašo?

ČISTILKA: Ja, če pa jaz vem, kak je enim sila. Tak da špricne po celem. Da moram sproti dol pucat, drugače se zasuši pa ostane.

UMETNIK: *Dojenček vedno lepo zaspi v plenici Palomini.*

POTNICA: Ja, na koncu reklame pa ena taka mala punčka, ki govori *ni, ni*, ko svoje opravi, pa reče *je, je*.

DIREKTOR: Čaki malo. Čaki. Si ti čul to?

UMETNIK: Ja, jaz to že vidim. Jaz to že vidim.

DIREKTOR: Toto reklamo bomo posneli. Piši scenarij.

POTNICA: Ena taka mala bebika je na začetku reklame, pa gleda v kahlico, pa pravi *ni, ni*, na koncu reklame, ko se pokaka, pa *je, je*.

UMETNIK: Tak ja, to bo prvi pa zadnji prizor, vmes bomo pa še več epizod naredli. En ko se joče, ker ga je žena zapustla, pa en ko šraufa avto ...

TAJNICA: Pa kak se mleko po kuhni polije.

ČISTILKA: Pa na WC-ju. Čistilka, ko puče.

TOVARIŠ: *Če vaša rit je razvajena, rola obriše ... ga.* Eh.

DIREKTOR: Si ti vidla, zakaj sem jaz njega vzel v službo!

UMETNIK: Kaj bi vi igrali v moji reklamah?

POTNICA: Ja, bi, ja.

TAJNICA: Sami novi stroški, kje naj jaz to vzamem?

DIREKTOR: Boš že našla. V Nemčiji investirajo pet odstotkov od celega budžeta v reklamo.

TAJNICA: Tebi je lahko reč ...

DIREKTOR: Dobro, lahko končamo. Mam pa še eno presenečenje!

ČISTILKA: Konjak pa havanke mate?

TAJNICA: Pa da ne boš pol spet pijana vsem okoli trobla.

ČISTILKA: Ne bom, ne bom.

TOVARIŠ: Je še kaj šmorna ostalo?

TAJNICA: Maš segedin na štedilniku.

DIREKTOR: Umetnik, tak kot sva se dogovorila ...

19

TOVARIŠ: Samo jaz bi šmorn.

DIREKTOR: Šel boš v tujino, s Potnico, in tam vkrado še kak lep dizajn za naše serviete.

TAJNICA: Bom pol skuhala, ko pridem domu.

PREOSTALI: Na zdravje!

POTNICA in UMETNIK: Na zdravje!

ČETRTI PRIZOR

Večer. Bazeni.

UMETNIK: Kak to, da se nisi nikoli odselila?

POTNICA: Tu sem doma.

UMETNIK: Nisi nikoli nobenega spoznala v Mariboru?

POTNICA: O ja, sem, ja. Samo mu tu ni blo všeč. Ravno ko naj bi diplomirala, mi je ata umrl, pa sem hotla prit nazaj. Zakaj pa ti nisi ostal v Ljubljani?

UMETNIK: Nisem mogo preživet. Moji starši niso meli dnara, od pisanja pa se bore malo zasluži.

POTNICA: Pa nisi spoznal nobene pesnice? Al pa pisatlice?

UMETNIK: Seveda, tudi njih, ampak, kak bi reko, to so težke dame. Dosti so nesle, več ko jaz.

POTNICA: Pa si želiš nazaj v Ljubljano?

UMETNIK: Ne, v bistvu mislim, da bi rad ostal tu.

POTNICA: Za vedno?

UMETNIK: Ko mi je Direktor ponudo novo službo, mi je obljubo tudi ženo in pol še družino.

POTNICA: Pri nas žene ne padajo kar z neba.

UMETNIK: Res? Meni pa se zdi, da padajo. Točno meni pred oči. Kaj ti lahko povem eno pesem?

Hrepenenje ob reki

*Od nekod iz teme,
sprva počasi,
potem vse močneje,
drhteč,
v srcu boleč,
zaslišim z druge obale
osamljen zvok violine znane.*

*Ves prevzet
z milino krasnega tona
na obali stojim
in zbudi se žalost moja,
ko tako v reko strmim.*

*Bude se spomini.
Iz megle nad reko vstajajo prividi.
Oko rosi,
srce krvavi,
hotel bi čez,
a telo mi hromi.*

POTNICA: Zdaj, ko si mi toto pesem povedal, se mi zdi, da lahko tudi jaz tebi nekaj povem.

UMETNIK: Ja?

POTNICA: Jaz dostikrat sanjam. O smrti. Da bo moja boleča pa mučna. Ampak hitra.

UMETNIK: Veš, da sem bral nekje, da smrt v sanjah pomeni konec nekega obdobja, konec neke ideje. Mogoče so pa pred tabo velike spremembe.

POTNICA: Ampak to je drugače, jaz tote sanje sanjam že od otroštva. Pa skoz so iste.

UMETNIK: Hočeš reč, da maš vizijo oziroma nekaj takega, da vidiš nekaj, kar mi ne vidimo, tak kot je mel grški videc Tejrezias?

Se smejita.

POTNICA: Ne vem, ti mi povej.

UMETNIK: Bi ti kaj koristilo, če bi vedla, da jo maš?

POTNICA: Ne zares.

UMETNIK: Bi ti škodlo, če bi vedla, da jo maš?

POTNICA: Ja, mislim, da ja.

UMETNIK: Ergo?

POTNICA: Hvala.

PETI PRIZOR

Vranji Vrh. Lovski dom. Sintesajzer. Mikrofon.

Nekaj miz. Smeh. Ples.

POROČENA DELAVKA: Pridi, grema plesat. Grema plesat, no. Pridi, grema.

POROČENI DELAVEC: Mir mi daj.

POROČENA DELAVKA: ... Najino pesem špilajo ... pridi, grema ...

POROČENI DELAVEC: Pusti me.

POROČENA DELAVKA: Grema ... grema, no ... grema ... grema ...

POROČENI DELAVEC: Pusti me pri miru!

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Kaj je kiri kaj reko?

Je kiri kaj čul?

Jaz nisn nič čula.

Boljše, da ne.

Na zdravje!

Na zdravje!

POROČENA DELAVKA: Daj, no, enkrat ... prosim te ... samo enkrat ...

DELAVEC: Bi midva danes ... danes ...

POROČENA DELAVKA: Pridi.

POROČENI DELAVEC: Ne bom, sn reko, ne bom.

DELAVEC: Tovarišica ... danes. Midva ... danes ...

POROČENA DELAVKA: Kaj bi spet rad?

DELAVEC: Grema plesat.

POROČENA DELAVKA: Končali bojo. Grema, pridi, grema ...

DELAVEC: Midva plesat ...

POROČENA DELAVKA: Reko si ... danes.

POROČENI DELAVEC: Nehaj!

POROČENA DELAVKA: Če ne boš plesal, bom šla z ovim.

POROČENI DELAVEC: Idi, kaj me briga. Baba zmešana.

Delavec in Poročena zaplešeta.

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Pridi, boš nekaj spil!

POROČENI DELAVEC: Tolko, kolko mate toti vina, požerem, veš, da požerem. Z levo roko.

20

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Te pa pridi, če si tak glasni.
Da boš lahko spet kozlal.

POROČENI DELAVEC: Danes ne bom kozlal.

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Te pa pridi! Kaj se bojiš?
Kaj boš?

POROČENI DELAVEC: Malo fukušnice mi daj.

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Tak se govori.
Na zdravje.

Čuj, kak te pustiš, da gre s takim?
Jaz bi malega tak vseko, da se ne bi več pobral.
Babo pa tudi.
Da bi vedla.
Za naslednič.
Kazn mora bit.

POROČENA DELAVKA: Lej, kak naju gledajo. Dosti je blo.

DELAVEC: Samo malo ... tak ste topli ...

POROČENA DELAVKA: Malo še, pol mi pa daj mir!
Dobro?

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Hov, hov, gremo domov.
Če bi bla moja, bi jo zaprl k svijam, pa bi dala mir.
Na zdravje!
Čuj, zakaj ji pa te nisi otrokeca naredo?
Bi ti na stara leta vsaj mir dala.
Kiri ni mogo, ti al ona?
Verjetno že on, če lej, kak je skoz pijan.

POROČENI DELAVEC: Držite gobec ... držite gobec ... vsi!

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Menda si z nožekom svinjarijo dol pucaš, ko ga najdeš.
Še vedno ti lahko spermo posodim, če češ.
Da ji naredimo otrokece.
Veš, kak bi jo nabrisal.
Da bi tri naenkrat rodila.
Tak stara, ko je.
Povrgla bi, moje bi povrgla.
Ko stara krava.

POROČENI DELAVEC: Držite gobec ... sn reko ... gobec ... vsi!

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

Kaj se te skrivaš?
Idi, zrihtaj ... ko pravi ded.
Če je preveč pijan, vidiš, da niti stat ne more.

Z mize vzame majhen nož. Se pijan odkobaca na plesišče.

DELAVCI IN DELAVKE ZA ŠANKOM

To, ja, tak se dela.
Če je preveč pijan.

Spet se bo začel jokati, pa leto domu.

Daj ga!

POROČENI DELAVEC: Pička ti materna ... ti se z mojo ne boš stisko ... ti se z mojo ne boš stisko, sn ti reko, da te bom zaklal, če se ji še enkrat približaš. Da te bom zaklal, si me čul.

Nepričakovan obrat. In Poročeni delavec z nožem po pomoti zadene ob aorto Poročene delavke. Kri šprica.

POROČENI DELAVEC: Lubika ... lubika, lubika moja!
Lubika! ... Kaj ... .. pokličiči ... pokličičite rešilca! Kaj tak ... pokličiči ... rešilca! Jebemti boga, jebemti boga, lubika moja ... ne ... pokličičite ... kaj samo ... pokličiči! Pokličičite rešilca! Jebemti mater, pokličičite rešilca! Pokličičite rešilca ... Jaz res nisn hoto ... nisn hoto, oprosti mi, oprosti, lubika, poglej me, poglej, rešilce ... poglej, poglej me. Jebemti boga. Kaj sn naredo, nisn hoto, lubika moja. Jaz te mam tak rad. Ne it, prosim te, jaz ti nikoli ne bi ... prosim te! ... Lahko plešema.

DELAVCI ZA ŠANKOM

Bogi.
Zaj bo ziher šel sedet.
Deset let tak mine.
Saj s toto babo ni mel nič od življenja.

POROČENI DELAVEC: Lubika, kaj sem jaz tebi naredo, kaj sem jaz ... jaz res nisn hoto ... pridi nazaj, prosim te ... Kaj samo gledate? Prinesite nekaj, vsaj nekaj.

ČISTILKA: Samo lističe majo tu, žal mi je.
Čistilka začne brisati kri.

DELAVCI ZA ŠANKOM

Prav si naredo!
Saj boš hitro nazaj v fabriki.
Brez tote prasice.

POROČENI DELAVEC: Poglej me, prosim te, poglej me ... samo še enkrat ... lubika moja. Pridi nazaj ... prosim te ... pridi, boma plesala ... boma plesala, oblubim, skoz lahko plešema ... prosim ... prosim, pridi nazaj k meni ... prosim, poglej me, poglej me, prosim, poglej me ... pa, pizdo materno, poglej me!

DELAVCI ZA ŠANKOM

Sprijazni se, mrtva je.
Ti si jo zaklal.

POROČENI DELAVEC: Lubika moja, lubika, kaj bom jaz brez tebe ... kaj bom jaz ... brez tebe ... Vi ... ti ... si ... kriv ... da sem jo zaklal. Vi ste krivi! Vi ste vsega krivi.

DELAVCI ZA ŠANKOM

Kaj se zaj buniš, pijandura.
Boš ti z nožom proti nam mahal!
Za svoje grehe boš pač plačal.
Pol boš pa hitro spet nazaj.
Strezni se!
Pa zapomni si, da nikoli, nikoli več ne zamahneš z nožom proti nam. Si čul!?

21

ŠESTI PRIZOR

V skladišču.

DIREKTOR: Dragi delavci in delavke! Nikar hude krvi, samo pomislite na našo fabriko, našo Palomo – Sladkogorsko, ki je plod našega marljivega dela in danes predstavlja tri načela: trdnost, integriteto in ponos.

DELAVCI IN DELAVKE
Trdnost, integriteta, ponos!

DIREKTOR: Nikoli ne pozabite, da je naša tovarna postala sinonim za moč in pogum.

DELAVCI IN DELAVKE
Moč in pogum!

DIREKTOR: Ljudje nam verjamejo in zaupajo. Pred sto leti je na močvirnatih tleh, prav nič hvaležnih za obdelavo, sicilijanski grof Lucchesi Palli, Duca della Grazia, postavil prvo žago na Muri, ki je po 22 letih obratovanja iz neznanih razlogov pogorela do tal. Vidite, tovariši, mi smo pravzaprav potomci grofa, mi vsi smo tukaj in zdaj grofje.

DELAVCI IN DELAVKE
Ja, mi smo grofi!

DIREKTOR: Kar pogledajte, iz nadoblasti nemčurja D. J. Feuerlöscherja smo iz sužnjev ponovno postali sami svoji gospodarji.

DELAVCI IN DELAVKE
Sami svoji gospodarji!

DIREKTOR: Sami svoji delavci!

DELAVCI IN DELAVKE
Sami svoji delavci!

DIREKTOR: Sami svoji tovariši.

DELAVCI IN DELAVKE
Sami svoji tovariši.

DIREKTOR: Torej, zakaj se držite tak kisló! Nazdravimo vendar! Ena, dve, tri, štiri, pet, šest, sedem, osem – *Una paloma blanca, I am just a bird in the sky, una paloma blanca, over the mountains I fly, and no one can take my freedom away.*

DELAVCI IN DELAVKE
End no uan ken tejk maj fridom avej!
Na zdravje!
Na zdravje!
Na zdravje!

Zvoni telefon.

TAJNICA: Iz Amerike kličejo, podjetje Kimberly Clark.

DELAVCI IN DELAVKE
Amerike?

DIREKTOR: *Oooo, hello, hello my friend, how are you? Yeah, Sugar Hill, Sweet Peak ... ja, wir sagen Cukeršpic ... ha, ha, ha ... ja, ja, toilet paper, Šajspapir, ja. Nič ga ne razumem.*

Tajnica prevzame telefon.

TAJNICA: Hočejo odkupit 50 odstotkov vsega blaga, ki ga proizvedemo na mesec.

DIREKTOR: 50 odstotkov? Reči jim, naj pošljejo pogodbo, črno na belem.

Zvoni telefon.

TAJNICA: Holandci ... hočejo 40 vagonov mesečno. Vseh proizvodov.

DIREKTOR: Pošljimo, 40 vagonov v ravno Holandijo!

TOVARIŠ: 40 vagonov za Holandijo.

DELAVCI IN DELAVKE
40 vagonov Paloma North.

Zvoni telefon.

TAJNICA: Iz Španije ponudba za pet vagonov mesečno –

DIREKTOR: Tovariš Tovariš, Španija, pet vagonov –

TOVARIŠ: Zmanjkuje nam delavcev!

DIREKTOR: Ja, zaposlimo novih 500.

DELAVCI IN DELAVKE
Paloma South pet vagonov.

Zvoni telefon.

TAJNICA: Avstrija, osem vagonov.

DIREKTOR: Avstrija osem –

TOVARIŠ: Zmanjkuje delavcev!

DIREKTOR: Zaposlimo novih 500.

DELAVCI IN DELAVKE

Avstrijci bojo kupli samo osem vagonov mesečno. Samo osem?

Kaki sosedi te so?

Prekleti jodlari.

Zvoni telefon.

TAJNICA: Arabci – radi bi meli citrus papir.

DIREKTOR: Citrus papir? Tovariš Tovariš, Arabci sprašujejo po citrus papiru!

TOVARIŠ: Če ga samo impregniramo s kemikalijami proti gnitju, bi lahko, ker so ravno prave velikosti za limono zavit ... al pomarančo.

DIREKTOR: Kaj še čakate?

TOVARIŠ: Nimamo dovolj izobraženega kadra.

DIREKTOR: Naredite mi papirniško šolo. Za naših 2.200 delavcev!

Zvoni še en telefon.

TOVARIŠ: V našo fabriko se bojo hodli učiti! Urejeno!

Zvoni še en telefon.

TAJNICA: Žena te kliče.

DIREKTOR: Reči ji, da nimam časa, kaj me v fabriko kliče!

Zvoni še en telefon.

DELAVEC: Tovariš Tovariš! Ste vprašali?

TOVARIŠ: Sem, ja, sem.

DELAVEC: In kaj pravijo?

TOVARIŠ: Lahko greš, naslednji teden lahko greš na morje, vse sem zrihtal.

DELAVEC: Vi ste tak fajn, Tovariš, hvala vam.

Zvoni še en telefon.

22

TOVARIŠ: Dobro, da ste Umetnika pa Potnico poslali po svetu, nam biznis res laufa.

Se smejita.

DIREKTOR: Ti si boljši za mašino, saj vem, saj vem. Si prineso?

TOVARIŠ: Vse mam, ne skrbi. (*Delavcem.*) Gremo! Odpeljimo. S Palomo v svet!

Delavci in Tovariš odidejo, telefon še naprej zvoni.

DIREKTOR: Prodal sem jim po dvakrat višji ceni, pa sploh niso opazli. Je najprej mislo, da bo on mene. Aaaa, *znam te puško, dok si pištolj bila, brate.* Se spomniš, ko so nam ukradli ime Paloma, ker nam ga v Beogradu niso pravočasno registrirali? Zdaj sem pa jaz njih nategno, makaronarje zvitorepe.

Zvoni še en telefon.

TAJNICA: Moram it ...

DIREKTOR: Dobro, dobro, na svidenje. Deset let je dobo.

TAJNICA: Poročeni?

DIREKTOR: Ja. In samo zato, ker niso nabavli rolic. Si slišala, v Ameriko bova šla!

Jo začne objemati.

TAJNICA: Pusti me ... pusti me, kaj če kdo pride ...

DIREKTOR: Ne morem se več zadrževati ...

TAJNICA: Pusti me.

DIREKTOR: Te tvoje nogavičke ...

TAJNICA: Kaj če pride moj mož?

DIREKTOR: Takšne sem vido samo po televiziji ...

TAJNICA: Prosim te, ne bi zdaj, tu ...

DIREKTOR: Stisni se k meni ...

TAJNICA: Kaj ... kaj bojo rekli?

DIREKTOR: Nehaj se pretvarjat, saj vem, da ti paše.

TAJNICA: To je narobe! Ne smeva midva tak ...

DIREKTOR: Ja, dajva, dajva ...

TAJNICA: Ne, prosim, ne zdaj ...

DIREKTOR: V Ameriko bova šla. Skupaj. In tam ti bom kupo vse, kar boš hotla, vse, kar boš želela. Barvne nogavičke, kratka krilca, tak kratka, da se vidi spodaj, oh, pa svileno, svileno blago, kot ga je mela moja mama ...

Pride Čistilka.

ČISTILKA: Oprostite, kaj motim?

TAJNICA: Ne, ne, nič ne motite!

ČISTILKA: Faks je prišlo iz Amerike.

DIREKTOR: Od kdaj pa vi fakse prevzimate?

ČISTILKA: Pucala sn, pa je vun prišlo, pa se mi je zdelo nujno. Če je iz Amerike.

TAJNICA: Saj je nujno, hvala vam, hvala.

DIREKTOR (*Nejevoljno.*): Ja, hvala.

TAJNICA (*Bere.*): Hočejo, da se odpovemo holandskemu, nemškemu in španskemu trgu. V zameno pa kupijo 50 odstotkov našega blaga.

DIREKTOR: To je pa dosti.

TAJNICA: Tja gre 20 odstotkov naših proizvodov.

DIREKTOR: Povej jim, da se ne prodamo.

TAJNICA: Američanom?

DIREKTOR: Da če mislijo, da so neki Amerikanci, da so vsemogočni! Nič ne bo, naj se kar pod nosom obrišejo. Amerika odpade! Mislijo, da bojo od nas kupovali poceni blago, pa ga potem dražje prodajali naokoli. Jok brate, odpade. Od zdaj naprej nobene Amerike, si me razumela?

TAJNICA: Razumem.

Direktor odide. Nekaj trenutkov tišine.

TAJNICA: Prosim vas, nobenemu nič ne govorite, kaj ste vidli.

ČISTILKA: Kaj bi govorila?

TAJNICA: Jaz sploh nisem hotla, on me vedno ...

ČISTILKA: Vem, saj zato sn prišla.

TAJNICA: Hvala.

Nekaj trenutkov tišine.

ČISTILKA: Moj je bil tudi vedno tak. Še dobro, da je vmrl.

SEDMI PRIZOR

V tujini.

POTNICA: A si ziher?

UMETNIK: Ja. Za nobeno stvar v življenju nisem bil tak ziher.

POTNICA: Kaj pa svet?

UMETNIK: S štipendijo bom lahko mel tebe pa svet.

POTNICA: Pa živela bova na Sladkem Vrhu.

UMETNIK: Normalno.

POTNICA: To si mi obljubo.

UMETNIK: Sem, ja. Me torej vzameš za svojega moža. Za veke vekov?

POTNICA: Vzamem. Dokler naju smrt ne loči.

UMETNIK: Dokler naju smrt ne loči.

Se poljubita.

POTNICA: In kaj bo pol?

UMETNIK: Po smrti? Ne vem. Še kdaj sanjaš ...

POTNICA: O smrti?

UMETNIK: Ja.

POTNICA: Včasih, samo mi je zdaj lažje. Mogoče je res tak, ko si reko.

UMETNIK: Kaj sem reko?

POTNICA: Da so takšne sanje znamenje nečesa novega.

UMETNIK: Rad te mam.

POTNICA: Rada te mam.

Nekaj trenutkov tišine.

POTNICA: Zdaj vidim, kak ti je zvezda padla z neba.

UMETNIK: Mogoče sem pa samo mel srečo.

POTNICA: V resnici si nisi mislo, da jo boš našo tu, a?

UMETNIK: Ne vem, kaj sem mislo takrat.

POTNICA: Kaj si pa zdaj misliš?

UMETNIK: Da bova nekoč starša ... In to me zlo zabava.

POTNICA: Zabava?

UMETNIK: Mama Potnica in ata Umetnik. Si predstavljaš?

POTNICA: Tiste male okice, ki te gledajo s takim ...

UMETNIK: Navdušenjem. Po katerem kot odrasli vedno hrepenimo.

POTNICA: Ampak ... pol to spet najdemo v sebi.

UMETNIK: Kak zabavno. Si naju predstavljaš? S Palominimi plenici, dan za dnem. Kolko bi jih ti mela?

POTNICA: Jaz bi mela dva.

UMETNIK: Al pa tri?

POTNICA: Malo sva že prestara za tri, se ti ne zdi?

UMETNIK: Ah, danes je normalno še po 30.

POTNICA: Pa živela bova v naši hiši.

UMETNIK: Absolutno.

POTNICA: In če bo fantek, mu bo ime po mojem ateu.

UMETNIK: Zmenjeno.

Se smejita.

POTNICA: Rada te mam.

UMETNIK: Rad te mam.

23

OSMI PRIZOR

Vranji Vrh. Lovski dom. Sintesajzer. Šank. Mikrofon.

TOVARIŠ: Zdaj pa škis runda. Višajmo. Ena pika pol marke.

UMETNIK: Dobro. *Maraka više nego dinara.*

TOVARIŠ: Kaj je – se ne greš več poleg?

UMETNIK: Bolj je zares, rajši mam.

TOVARIŠ: Pa ti?

DIREKTOR: Nimam tolko s sabo! Kelnarca! Prinesi še eno rundo

na moj račun. Dvojne kratke za vse. Pa petdeset mark mi posodi. Do jutri.

TOVARIŠ: Tak se dela!

DIREKTOR: Bo ona meni govorila, da naj se malo bolj

pobrigam ...

Natakarica prinese rundo.

DIREKTOR: Sama naj se pobriga, saj drugega nič ne dela. Na

zdravje! Jaz mam obvezno tri.

UMETNIK: Jaz mam dve.

TOVARIŠ: Jaz grem ena.

UMETNIK: Aja?

DIREKTOR: Maš ena?

Tovariš prikima.

TOVARIŠ: Pagata napovem.

UMETNIK: Pagata?

TOVARIŠ: Kaj vaju te stiska? Da bota zgubla?

UMETNIK: Ne, ne, ne, samo ...

TOVARIŠ: Zadnič so bli eni iz Ljubljane tu.

UMETNIK: Ja?

TOVARIŠ: Pri vama doma, mislim.

UMETNIK: Seveda, ja.

TOVARIŠ: Kdo pa, če ni skrivnost?

UMETNIK: Pisatli. Prijatli iz študentskih let.

TOVARIŠ: Zakaj nam jih pa ne predstaviš?

UMETNIK: Ne vem, nisem vedo, da te zanimajo pisatli.

TOVARIŠ: Kak me ne bi zanimali pisatli iz

Ljubljane.

DIREKTOR: Še eno rundo, na moj račun, kelnarca! Da je malo

zaostal, moj sin da je zaostal!

TOVARIŠ: Tebe pa nič ne skrbi, kdo se vozi tu okoli, po naših krajih?

DIREKTOR: Bi me moglo?

TOVARIŠ: Ja, mislim, da bi te moglo.

Prinese rundo.

DIREKTOR: Zadnje čase si prav dosadan. Skoraj ko moja žena.

TOVARIŠ: Na stoti obletnici ni blo Maršala, dobili smo samo

srebrno plaketo, še zdaj nam očitajo grehe iz druge svetovne vojne ...

UMETNIK: Kaj je res, da naj bi stara kmetica še 44. fižolo sadila v obliki klukastega križa?

TOVARIŠ: Ljudje so bli pod hudim nemškim vplivom, Umetnik.

UMETNIK: Kaj pa tisto, da je debeli vojak sam stal na mostu in strelal proti konvoju nemških tankov? Puf, puf, puf, sam proti vsem? Si vi to predstavlate?

DIREKTOR: Še dobro, da na Sladkem Vrhju nimamo mosta.

TOVARIŠ: Ja, in pol so ga zgazli. Sam nas je brano. Vsi drugi so zbežali.

DIREKTOR: Tri kratke. Samo za mene! Da spijem za vsakega sina enega.

UMETNIK (*Spije.*): Pa še za mene! Toti pagat bo težko prišo domov.

DIREKTOR: Ti, če boš zgubo, te bo žena ubila.

UMETNIK: Pol se bo pa spet drl *bežite, bežite, jaz sem že mrtev. Prinese rundo.*

TOVARIŠ: Kaj si reko?

UMETNIK: *Bežite, bežite, jaz sem že mrtev! Daj mi totoga pagata, zgubo si.*

DIREKTOR (*Smejé.*): *Bežite, bežite, jaz sem že mrtev! Pa kje si to gor pobral?*

UMETNIK: V fabriki. Vsakič, ko Tovariš popravla mašino, se delavci derejo *bežite, bežite, jaz sem že mrtev.*

TOVARIŠ: Pa daj, jebemti mater!

DIREKTOR (*Smejé.*): *Bežite, bežite, jaz sem že mrtev!*

TOVARIŠ: Mi smo se borili za celo državo, za vse vas, zdaj se mi boš pa norca delal!

Ti, šmrkavec, sploh te ni blo tu.

UMETNIK: Pa saj jaz sploh ...

TOVARIŠ: Sem mislo, da sem ranjen. Blizu je počlo, blizu, pa sem mislo, da sem pač mrtev. Te sem pa vido, da sem samo mislo, da sem mrtev. Hoto sem rešit naše vojake, pa sem se drl, naj zbežijo. Zdaj se mi pa vsi norca delate. Če bi umrl, bi bil pa junak, tak ko debeli vojak. Marš!

UMETNIK: Jaz tega nisem vedo, jaz sem samo slišal: *bežite, bežite, jaz sem že mrtev.*

TOVARIŠ: Nehaj.

UMETNIK (*Se smeji.*): *Bežite, bežite, jaz sem že ...*

TOVARIŠ: Sem vseeno mislo, da smo v tem času postali prijatli, da si postal naš.

UMETNIK: Saj sem, kaj se tak buniš! Zajebavam se. Na, dam ti nazaj teh 100 mark. Jaz nisem vedo, da si se ti drl *bežite, bežite, jaz sem že mrtev.* Daj še eno rundo na moj račun!

DIREKTOR: Ne, na mojega!

UMETNIK: Bom jaz!

DIREKTOR: Ne, jaz plačam.

TOVARIŠ: Ti al fabrika?

DIREKTOR: Zdaj boš še mene zajebaval?
Prinese rundo.

UMETNIK: Na mene piši, da počastim, ker se bom poročo z najlepšo žensko. In za prihodnost, ki ste mi jo dali. In priložnost.

DIREKTOR: Si vido? Sem ti obljubo, da boš pri nas dobo fajn žensko. Pametna je ... pa lepa. To ti moram priznat.

UMETNIK: Misliš, da bo toti prišo na mojo poroko, tisti, ki tam gori visi?

TOVARIŠ: Keri? Prasec?

UMETNIK: Ne, ne, poleg njega visi.

TOVARIŠ: Aja, maršala Tita misliš?

UMETNIK: Ja, njega, ja. On je tak lep, ko slika, da ga mormo na vsako steno obesit. Ampak, je pa že star. Vidiš? Fejst je star. 86 jih že ma, pa še kar ne misli crknit. Žilav je, žilav, toti naš Tito.

DIREKTOR: Pijan si pa že fejst.

TOVARIŠ: Kaj si reko?

UMETNIK: 86 jih že ma, pa še kar ne misli crknit.

TOVARIŠ: Kaj ti govoriš čez njega?

DIREKTOR: Pijan je, pusti ga.

UMETNIK: Jaz samo pravim, da jih ma že 86. Človek je star! Kaj?

DIREKTOR: Halo, gremo, gremo, domov bo treba, tvoja žena te ziher čaka, tebe pa tvoja tudi. Gremo domu, itak sta že pijana.

24

DEVETI PRIZOR

Delavci čistijo mašino.

DELAVCI

Kolko sranja.

Se nabere v letih, se nabere.

Res je.

Ogabno.

To se večkrat dogaja, odkar je Poročeni v zapori.

Res je.

Še malo, pa bo nazaj.

Še malo.

Vonj ma malo podobn ...

Ne reč, prosim, samo ne reč ...

Ti tudi vohaš?

Samo tiho bodi, samo tiho bodi.

Zadnič je isto smrdelo, je bil en tak ... doli v kleti, doli v bloki. Je mogo bit kak froc ... pa sn hitro spucal.

To ni bil froc, to en dela zanalašč. Zadnjič, recimo ... sn šou na parkplac do avta, da grem delat –

Z avtom se voziš totih 200 metrov do fabrike?

Saj nisn edini.

Pizda, si len.

On se tudi vozi, kaj bi te rad.

Vsi so že bli budni, pa so gledali. Pa vidim najprej en robček za brisalci, spredaj na haubi, na šajbi, ne. Pa sn ga pač z roko odmakno. Pod robčkom, pa ena taka vlka, dolga, črna, ne. Prav ono – temno črna. Samo ni bla trda, taka mehka, ampak kompaktna je bla, ne. Taka v redi, ne. Malo po črni fukušnici ... Veš, kak sn klel. Da te vidim, kurba prokleta, vrat ti zavijem.

In kaj si pol naredo?

Kaj sn te hoto? Hvala bogi sn mel WC-rolo v avti, pa sn s papirom fukno ovi drek v travo, pa se odpelo v avtopralnico. Pol sn šou po vseh gostilnah vprašat, kiro se je včeraj črne fukušnice napil. Pa so rekli, da nikoga ni blo. Da so že hitro zaprli.

Kaki prasec je lahko človek.

Ziher je bil kiro iz Šentila.

Ziher.

Gori na bregi, na Vranjem Vrhi, pa so enim bajto premazali z drekom.

Sn vido, ja.

Pa Direktori so se pred vrata posrali.

Pa res mislita, da je zanalašč, al da je taka sila, da ne more drugače?

To je zanalašč. Lani, ko smo bli doli na morji, v Njivicah, ne, v Palominem hoteli ...

Ja?

Doli sn čez noč pozabo odprto okno na avti. Pa je en splezal not v avto, pa se mi posral na sovoznikov sedež.

To ti ne more bit sila, to je zanalašč.

Taki kup je naredo.

Pa še rit si je obrisal. Z lističi.

In ti?

Ja nič, pol sn šele čez kaka dva dni opazo, ko je že blo trdo pa suho od vročine. Pa sn spraskal dol, ne. Samo smrdi mi pa še zaj.

Jebemti boga.

Ubil bi, prasca, ubil bi ga!

Saj bi fukno avto bek, samo še nimam zadosti za novega.

Če je bil doli na morji, pa je Paloma lističe uporabo, je ziher en od naših.

Kak veš, če zaj prodajamo povsod po sveti.

Ja, samo zaj vsi kupujejo role.

To je en izmed nas, ti rečem.

Čuj.

Kaj?

Ti skoz ovo fukušnico piješ, ne?

Ja, več al manj, ja, po belem me glava boli.

Kaj pa, če si se mi ti fsral na avto?

Jaz, zakaj bi se ti jaz?

Samo tebe poznam, ko spiješ tolko ove fukušnice.

Kaj me te zajebavata!

Ja, ne vem, lahko bi bil.

Misliš, da ne vem, da si ti še vedno brišeš z lističi? Mogoče pa si se mu ti posral v avto?

Daj, ne seri!

Mogoče pa si bil ti! Za tabo vedno tak smrdi. Pa čujem, da ti šprica iz riti, ko greš.

Pizda, vsi smo isti.

Pa še prdiš vedno na glas.

Glasni so smešni, tihi pa grešni, pravijo.

Čuj, si se mi ti fsral v avto?

Pa nisn bil jaz, kaj ste zaj naenkrat vsi proti meni.

25

DESETI PRIZOR

Pri Tovarišu in Tajnici doma na Vranjem Vrhu.

TOVARIŠ: Vesel sem, da si se oglaso.

UMETNIK: Dvakrat so me izglasovali, ti pa si reko, da je treba glasovanje ponovit.

TOVARIŠ: Mi mormo gledat na politično neoporečno osebnost, saj razumeš.

UMETNIK: Saj sem se ti takoj opravičo! Jaz sem samo slišal od ljudi v fabriki *bežite, bežite, jaz sem že mrtev*. Pa sem ponovo, za štos.

TOVARIŠ: Zakaj spet to vlačiš na dan?

UMETNIK: Ampak, če sem zmagal, razumeš! Meni bi največ pomenlo, če bi dobil štipendijo. Od koga dobivaš ukaze?

TOVARIŠ: Kakšne ukaze?

UMETNIK: Kdo ti je reko, da ne smem dobit štipendije?

TOVARIŠ: Noben mi ni nič ni reko. Takšna so pač pravila.

UMETNIK: Pravila, pravila, ja ...

TOVARIŠ: Misliš, da se kar pozabi obiske z Maistrove 2 ... in *Kaj te toti starec Tito še ne misli umret? 86 jih že ma, pa še kar ne misli crknit?*

UMETNIK: Tega nisem reko, dobro veš, da nisem reko ... vsaj zlonamerno ne. Pijan sem bil in sploh ne vem, če si ti tega nisi zmislo.

TOVARIŠ: Tudi Direktor je slišal, zapisano je ... in tak nikoli ne bo pozableno, da si ... neke vrste izdajalec.

UMETNIK: Mislilo sem, da sva prijatla. Vsaj bla sva, dokler si se z mano vozo na premiere v Maribor in Ljubljano. In ko si spoznaval moje prijatle pisatle. Zdaj nikoli ne bom mogo it študirat književnosti v tujino. Lahko bi nekaj postal.

TOVARIŠ: Ti si že postal, kar si hoto postat. Pijan sredi dneva.

UMETNIK: Mogoče sem pijan, ampak izdal te pa nikoli ne bi. Pa dosti stvari vem o tebi.

TOVARIŠ: Kaj veš?

UMETNIK: Misliš, da ne vem, da švercaš rezervne dele? Te naj izdam?

TOVARIŠ: Jaz da švercam rezervne dele, pa kaj ti je?!

UMETNIK: Vedno sva se čisto korektno razumela, jaz ti nič ne zamerim. Samo prosim te, da mi dodeliš to kurčevo štipendijo. Jaz tu ne morem več it naprej. Direktor me ne rabi več, nikoli me ni zares rabo, edino gledališka skupina mi je še ostala. Ta kraj me bo požrl. Če pa se bom izobraževal v tujini, bom lahko spet kaj prineso sem nazaj, razumeš?

TOVARIŠ: *Kaj te toti Tito, tovariši, še ne misli crknit? 86 jih že ma, pa še kar ne misli crknit.* Tega se ne pozabi kar tak.

UMETNIK: Vsi so se začeli obračat proti meni.

TOVARIŠ: Nisem jaz kriv, razumeš. Nisem.

UMETNIK: Na gobec te bom, če mi to zajebeš.

TOVARIŠ: Sam si se zajebal, zapomni si to.

UMETNIK: Na gobec te bom.

TOVARIŠ: Zdaj mi boš še grozil?

Umetnik plane nad Tovariša.

UMETNIK: Sem ti reko, da me nikoli ne mešaj v politiko! Jaz sem Umetnik, jaz nimam nič s tvojim sistemom, mene pusti pri miru, sem ti reko! Sem sem prišo samo, ker ste me prosli ... ker ste me rabli, ste rekli ...

TOVARIŠ: Še enkrat boš sedo na Maistrovi 2, ti rečem. Ampak takrat te ne bo nazaj. Tvoja Potnica ti ne bo hvaležna.

Umetnik Tovariša udari na gobec.

ENAJSTI PRIZOR

Pisarna. Direktor objema Tajnico.

TAJNICA: Kaj če pride Tovariš?

DIREKTOR: Kaj nama pa bo?

TAJNICA: Ampak on lahko vsak čas ...

DIREKTOR: Danes ga ne bo, danes nobenega ne bo ...

TAJNICA: Pa delavci, povsod naokoli ...

DIREKTOR: Staro čarovnico sem poslal v klet ...

TAJNICA: Nehaj, prosim te, pusti me.

DIREKTOR: Lepa si in vedno tak topla. Te tvoje prsi me obsedajo že od otroštva ...

TAJNICA: Povedala mu bom, Tovarišu bom vse povedala.

DIREKTOR: Kaj mu boš povedala?

TAJNICA: To, da me ti vedno ... vse mu bom povedala.

DIREKTOR: Kaj te jaz vedno?

TAJNICA: Da me ...

DIREKTOR: Kaj?

TAJNICA: Da me ... siliš. Vedno me siliš.

DIREKTOR: Da te silim?

TAJNICA: Pusti me, pusti me, kolkokrat ti še moram reč, da me pusti.

DIREKTOR: Danes si mi prvič to rekla.

TAJNICA: Nikoli, nikoli več, sem rekla! Da se me ne dotakneš več.

DIREKTOR: Kaj pa ti je, seveda se te ne bom dotakno, če mi rečeš, da se te ne smem.

TAJNICA: Vsem bom povedala, kakšen si.

DIREKTOR: Pomiri se, nič ti nočem. Midva sva prijatla, saj veš. Od otroštva. In nikoli, res nikoli ti ne bi nič naredo, saj veš.

TAJNICA: Če pa ...

DIREKTOR: Saj se še spomniš ... Midva proti vsem.

TAJNICA: Midva proti vsem.

DIREKTOR: In vidim, da ti je v fabriki prehudo. Ti rabiš mir.

TAJNICA: Kak to misliš?

DIREKTOR: Vidim, da te ozračje tu ubija. Ne moreš več delat v takih razmerah.

TAJNICA: Jaz rabim mir, tak je, jaz rabim samo mir. Da bom s svojo družino.

DIREKTOR: Mogoče bi šla v predčasno penzijo?

TAJNICA: Kak to misliš?

DIREKTOR: Tri leta prej, saj to ni dosti.

TAJNICA: Mogoče.

DIREKTOR: Bi šla?

TAJNICA: Bi šla.

DIREKTOR: S Tovariševo plačo vama bo komot šlo. Čez tri leta pa še on. Pol bota pa lahko potovala in se v miru preselila na morje, tak ko sta si vedno želela.

DVANAJSTI PRIZOR

Nekje v tovarni ob stroju.

ČISTILKA: Tovariš Tovariš, kak sn jaz srečna, da lahko delam v fabriki, sploh vam ne morem povedat. Hvala vam, res hvala. Moje živleje se je čisto spremenilo. Da lahko pucam, pa je pol vse tak lepo čisto. Pa tak se počutim sprejeto med vami. Upam, da ste ponosni na mene.

TOVARIŠ: Sem, ponosen sem na tebe.

ČISTILKA: Tak mi gre dobro, tak sn srečna.

TOVARIŠ: Vidim, ja. Dobro ti gre, dobro.

ČISTILKA: Ste vi tudi srečni?

TOVARIŠ: Sem, ja.

ČISTILKA: Zadne čase se tak jezno držite.

TOVARIŠ: Se ti zdi?

ČISTILKA: Ja.

TOVARIŠ: Ne, ne, prav srečen sem.

ČISTILKA: Vas skrbi zaradi žene?

TOVARIŠ: Kak to misliš?

ČISTILKA: Ja, ne vem ... To, kaj se okoli govori.

TOVARIŠ: Kaj se govori?

ČISTILKA: To, da je z Direktorom.

TOVARIŠ: Saj pa te Sladkogorčani ne znajo nič drugega ko samo šimfat. Njo pa še tolko bolj. Vedno je bla drugačna.

ČISTILKA: Ja, vedno se je lepše znala obleč ko mi.

TOVARIŠ: Ja, to pa ja. Če bi živela v kakem večjem mestu, sigurno ne bi bla tajnica. Manekenka bi bla.

ČISTILKA: Samo zaj je že prestara za manekenko.

Tišina.

ČISTILKA: Jaz sn si tudi kupla novi plašč.

TOVARIŠ: Še malo, še čisto malo morava prišparat pa bova šla, kamorkoli bo hotla.

ČISTILKA: Se vam dopade?

TOVARIŠ: Pa se bova preselila na morje, tak ko sva si vedno želela.

ČISTILKA: Kaj pravite, tovariš Tovariš? Mi paše?

TOVARIŠ: Ja, lepa si, lepo ti paše.

ČISTILKA: Taki je ko od vaše žene.

TOVARIŠ: No, ja, njej lepše paše. Ona je dama.

ČISTILKA: Pa toti parfum ... vam diši?

26

TOVARIŠ: Daj, no, nehaj se tak noro obnašat.
ČISTILKA: Dugo se ne bote mogli več skrivat.
TOVARIŠ: Kaj?
ČISTILKA: Najprej Umetnik, ker bo pa nasledni?
TOVARIŠ: Kaj blebetaš?
ČISTILKA: Zvedlo se bo.
TOVARIŠ: Tiho bodi.
ČISTILKA: Dobite vsaj kaj dnara za to?
TOVARIŠ: S službe te bomo vrgli, sem ti že reko.
ČISTILKA: Rada bi samo vedla, kaj se grete.
TOVARIŠ: Tiho bodi.
ČISTILKA: Vsem bom povedala, kaki ste.
TOVARIŠ: Tiho bodi, baba nemarna.
ČISTILKA: Vaši ženi bom vse povedala.
TOVARIŠ: Zapri ta svoj ...
ČISTILKA: Povedala ji bom, od kod vam dnar za vikend na morji, povedala ji bom! Pa Umetniku bom tudi povedala.
TOVARIŠ: Vtihni pa idi pucat.
ČISTILKA: Vsem bom vse povedala.
TOVARIŠ: Iz službe te bomo vrgli. ... Glej, za vse nas gre, razumeš – če bi se mašina enkrat ustavla, naši ne bi več meli kaj jest, razumeš?
ČISTILKA: To je zaradi rezervnih delov?
TOVARIŠ: Ja. Enkrat so me dobli na meji. Pa kaj naj, če je ta naša država tak blesava. Zdaj pa pač moram vsake tolko kaj povedat. Saj nobenemu ni blo nič hudega. Tudi Umetniku ne.
ČISTILKA: Vi osebno ste mu štipendijo onemogočili.
In zaradi tega so se vsi začeli obračat proti njemu. Nič mu ne bo ostalo, vse ste mu vzeli. Z avtom se je pijan zapelal v grabo. Hvalen bodi bog, da je preživo.
TOVARIŠ: Pa saj zdaj živi pri Potnici, kaj mu bo hudega.
ČISTILKA: Ne bo se vredilo končalo, ne bo se. Vam rečem.

TRINAJSTI PIZOR

Pred dvorano.

POTNICA: Jih boš ti al jih jaz?
UMETNIK: Noben.
POTNICA: Sem ti rekla, da jih ne bo.
UMETNIK: Naj to vrže slabo luč na vse njih, ne samo na mene.
POTNICA: Ja, pa bi jaz poklicala že prej. Ker sem vedla.
UMETNIK: Mislo sem, da čutijo vsaj malo odgovornosti.
POTNICA: Izigrani so bli.
UMETNIK: Izigrani?
POTNICA: Ja, tak so se počutli.
UMETNIK: Pa niso bli.
POTNICA: Vem, da niso bli, ampak predstavljaj si, da garaš še bolj kot on in pol ravno on dobi nagrado. Pa še iz Šentila je.
UMETNIK: Ampak on je rojen igralec, razumeš, on bo dobo službo v gledališču, boš vidla.
POTNICA: Saj ti verjamem, ampak ne moreš reč, da drugi niso delali nadur, še sceno so izdelovali. On pa je dostikrat manjkal na vajah, nikoli se ni družo z nami, zdaj je pa nagrado dobo.
UMETNIK: Pa kaj mi hočeš povedat, jih zagovarjaš?
POTNICA: Ne, ne zagovarjam jih, samo razumem jih.

UMETNIK: Tega se ne da razumet, razumeš, to je nevoščljivost par ekselans.
POTNICA: Zaradi takih izrazov te tudi ne bojo meli rajši.
UMETNIK: Pa saj nočem, da me majo radi.
POTNICA: Tak pri nas ne gre.
UMETNIK: Veš kaj, presenečaš me. Res me presenečaš. Ko sva hodla po svetu, si mi bla vseč zaradi svojega odprtega duha. Se mi zdi, da iz leta v leto postajaš večja konformistka, da se prilagajaš ne vem komu in ne vem zakaj. Zakoličila sva se v tej vukojebini, ker ti nisi mogla drugače.
POTNICA: Ne, nisem mogla.
UMETNIK: Mene so izobčli. Ti pa tudi nisi ravno taka vizionarka, kot si mislila, da boš!
POTNICA: Ti boš govorilo, ko se pijan voziš naokrog pa razbijaš avte! Celi čas dobivaš same kazni! Na koncu si ti postal največji primitivec. Samo v breme si mi.
UMETNIK: V breme?
POTNICA: Ja, v breme. Samo še v službo hodiš, v gostilno ... pa domov spat. Pa škodo delaš, za kero jaz na koncu plačujem.
UMETNIK: Kaj pa naj drugega, povej? Noben več noče delat z mano! Samo še čistilka!
POTNICA: To sta kriva ti pa tvoj ponos.
UMETNIK: Al pa ta vsrani kraj.
POTNICA: Prokleti drek. Samo še strošek si in nič drugega.
UMETNIK: Aja, hvala, gospodična ... Hvala in srečno, se vidiva jutri v službi.

27

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

DELAVCI

Saj smo že vsi slutli, samo noben ni upal govorit o tem.

Četrty maj.

Tito je vmrl.

Ob 15.05 popoldne.

Prekinli so program.

Nikoli ni bil v Sladkem Vrhi.

Nikoli.

Zaj po novem rečemo v Sladkem Vrhi, ne več na Sladkem Vrhi. Ker Sladki Vrh je doli, ob Muri, ni breg to.

Dolina.

Ja, in zato gremo v Sladki Vrh.

In oboje se zaj z vlko piše.

Sladki in Vrh.

Isto Vranji Vrh.

So nam rekli tudi, da nismo več Sladkogorčani, ampak Sladkovršani.

Lepo vas prosim: Sladkovršani. Kiri bo te to govorilo?

Menda obstaja ena Sladka gora poleg Celja. Samo ona se z malo piše: gora, ne.

Ker je res gora.

Mi smo od vedno bli Sladkogorska, pol pa šele Paloma poleg Sladkovršani.

Da si jezik polamaš.

No, in najprej gre Tito.

Nikoli ni prišo v Sladki Vrh ...

Kdo?

Ja, Tito, ne.

Niti za stoto obletnico –
Bil pa je v Šentili.
Ja, z vlakom se je mimo pelal pa maho dol.
In pol žalne seje.
Pol pride Poročeni iz zapora.
In avgusta istega leta – ne bote verjeli, baaaam, pade še tovariš
Tovariš.
Srčna kap.
Herz infarkt.
On je bil res faca naše Palome.
Vedno je vsem pomago, tudi če ni mogo.
Glih si je kupo novi čoln, rumenega gumenjaka.
Pa Tomos štirikico.
Leto pred penzijo.
Meni je oblubo, da me bo enkrat pelal.
Meni je tudi oblubo.
Da se bota preselila zaj na morje, je reko. Z ženo, njegovo Tajnico.
In en dan, predn bi ga sprobo na morji ... Glih je kosil travo. Bam.
Kap.
Mrtev je pado po tleh. Bam.
Tajnica se je tak drla gori na bregi, da smo jo dol čuli.
Pa ne moj Tovariš, pa ne moj Tovariš.
Ja, ziher je mela slabo vest.
Če se je z Direktorom okoli kurbala.
Pa ne moj Tovariš, pa ne moj Tovariš.

In Direktor. Direktor je tudi mel slabo vest.
To se mu je vidlo.
Taki pogreb je naredo – ko da bi Titeja še enkrat
pokopali.
Tisti dan smo mašine vgasnili.
Čisto dol vgasnili.
Noben ni delal.
Prvič v zgodovini naše petkice.
Nemke.
Kraljice.
Lepotice.
Zjutraj smo se zbrali pred fabriko in meli častno stražo.
Pol pa krsta z gasilskim avtom gor iz Vranjega Vrha, direkt dol
pred fabriko.
Ženske so jokale.
Tudi mi, dedi, nismo mogli skrit žalosti.
Tajnica, spet najlepše oblečena, s svojima hčerkama.
Pol pa govori.
In pol smo ga nesli.
S krsto.
Po tovarni.
Od mašine do mašine.
Tak je blo tiho, da se mi je zdelo, da so se še mašine jokale.
So jokale, jaz sn čul.
Za njim so se res jokale.
Pa saj on je bil Tovariš našega kraja.
Vsakemu je kaj pomagal, pa vedno kaj naredo za vse nas. Tudi če
ni mogo.
On je bil res naš človek, on nas je edini razumo.
Na svidenje, Tovariš, na svidenje!
Na zdravje!
Na svidenje. Na svidenje! In nikoli več.
Pogrešali vas bomo.
In krsta gor na Velko, na pokopališče, ker v Sladkem Vrhi nimamo
pokopališča, niti cerkve ne ... Mam pa fabriko.

28

PETNAJSTI PRIZOR

Sejna soba.

POTNICA: Prodaja se je ustavlja. Nismo več dovolj dobri. Stroški
celuloze, ki jo uvažamo iz Kanade, so previsoki.
DIREKTOR: Kolko?
POTNICA: Za 500 zaposlenih.
DIREKTOR: Ampak ...
POTNICA: Morali bomo.
DIREKTOR: Odpusti kadrovski višek.
Telefon zvon.
POTNICA: Klicali so iz Holandije in Nemčije. Prekinjajo
sodelovanje z nami, ker oni bi zdaj meli papir v barvah svoje
države.
DIREKTOR: Kolko?
POTNICA: Še za 500 delavcev.
DIREKTOR: Odpusti.
UMETNIK: Tovariš Direktor, mislim, gospod Direktor ... Jaz
vam bom povedal en predlog. Eno tako fino noviteto z
Zahoda.
POTNICA: Spet si pijan.
UMETNIK: Pa pusti me, da povem ...
POTNICA: Tri dni se že nisi preobleko.
UMETNIK: Tulci, ki dišijo. Aromatizirani tulci.
POTNICA: Spet nakladaš, pijan si. Glej, kaj si
naredo iz sebe.
UMETNIK: Če bi meli take tulce, bi nam vedno
dišalo, pa nikoli več smrdelo, tudi če bi kiri
spusto golobčka.
DIREKTOR: Tovariš Umetnik, mislim, da si tokrat
prestopo mejo.
UMETNIK: Kiro mejo? Čez Muro, v Avstrijo, po
rezervne dele?
DIREKTOR: Poslušaj ti ... Saj veš, da te že dolgo
branim pred delavskim svetom?
UMETNIK: Kaj, a zdaj boš pa še mene odpusto?
DIREKTOR: To so ukazi. Vseeno ti bom pomagal. Dobo boš
socialno stanovanje gori nad kulturnim domom.
UMETNIK: Da bom stare keglat poslušal. Že vidim, kak bo to šlo.
POTNICA: Najprej statusni simbol, na koncu samo še strošek.
UMETNIK: Tiho bodi ti! Baba fukjena!
Umetnik odide. Na hodniku sreča Čistilko.
ČISTILKA: Tovariš Umetnik, a ste s sestanka? Sn nekaj na uho
vlekla ... da se bo odpuščalo.
UMETNIK: Ja, vem.
ČISTILKA: Joj, upam, da ne bodo mene. Vete, ker zaj sn pa res
srečna.
UMETNIK: Kak ste lahko tu srečni?
ČISTILKA: Ja, zaj mam zadosti vsega, pa še kravo molznico sn si
kupla ... Vsaki dan lahko jem meso. Vete, kaj mi pa manjka?
UMETNIK: Kaj?
ČISTILKA: To, da bi spet igrala, da bi spet naredli nekaj za na
oder.
UMETNIK: Jaz? Nikoli več. Gledališče te ubije. Pa lep dan.
Nazaj v sejni sobi.
POTNICA: Poleg odpuščanj bo potrebna sanacija sistema,
potrebno bo uvest nove ekološke standarde in razmišljat o
novostih, ki bodo pritegnile nove kupce.
DIREKTOR: Pustiva zdaj to, nekaj ti moram povedat.
POTNICA: Kaj pa?
DIREKTOR: Tudi jaz odhajam.

POTNICA: Prosim?

DIREKTOR: Odhajam. V Nürnberg. Tam sem si našo novo službo.

POTNICA: Kak ... kar v Nürnberg?

DIREKTOR: Že nekaj časa me vabijo, pa sem vedno zavrno, ampak zdaj čutim, da moram oditi.

POTNICA: Kaj pa fabrika?

DIREKTOR: Dovolj je blo. Petnajst let pa pol ... Dal sem, kar sem lahko.

POTNICA: Pa rdeče številke? Nekdo mora prevzet odgovornost.

DIREKTOR: Jaz sem svojo odgovornost že sprejel in naredo prvi korak. Zdaj prihajajo novi časi in z njimi čas za nove voditelje.

POTNICA: Jaz bom ostala.

DIREKTOR: Vem, da boš. Mogoče boš enkrat postala celo direktorica.

POTNICA: V teh časih si tega ne bi želela.

DIREKTOR: Tvoj oče bi bil ponosen.

POTNICA: Vem, ja, hvala.

EPILOG

Režejo zelje, lupijo krompir in režejo čebulo.

DELAVKE

Lopovi, sami lopovi, vam rečem.

Direktor še ma nekaj do penzije.

In od penzije bo tudi kaj mel.

Gori v Nemčiji bo zaj končno prišo na svoj račun.

Blontne.

Nemke.

Prsate.

Tak ko je vedno govorilo o svojih mašinah.

Njegova žena ga bo pa sama tu čakala, res lepo od njega.

Ja, zaj bo vse drugače.

Otroke sta tak poslala v internat.

Saj noben ni mel časa za njih.

Ni čudno, da so si tak bogi.

Če bi jaz mela takega deda ...

Kaj bi, kaj bi, če bi ti mela takega deda?

Nič ne bi, ker ga nikoli ne bi mela.

S totimi tvojimi zobmi res ne.

Nehaj me skoz zajebavat zaradi zob.

Tajnica pa sama gori na Vranjem Vrhi.

Ona vsak dan pride dol v Sladki Vrh.

Saj si je boga.

Ponoči v beli kombineži pride dol ...

Zaj jo že froci zajebavajo, saj ni čudno, da vse pozabi.

Samo si je boga, veš, vse je dala za tovarno, pol pa je vse zgubla.

Tovariša.

Službo.

Hčerki.

Celo življeje. Ja, hudič je to, hudič.

Še spomine je zgubla.

Ona je ostala tam nekje pred rolicami.

Umetnik je bil pogrešan deset dni, pol pa smo vidli, da je skočo v mašino.

Smo ga sprešali notri v papir.

Je šarža že šla skozi.

Kaj pa je pijan hodo okoli mašin.

Ziher je papir krado.

Lopov, vama rečem.

Tak da zaj je nekje notri v našem papiri stisjen.

Zaj si mi vsi brišemo z njim.

A jebi ga, tak pač je v težki industriji.

To ziher crkneš, ne pa z nožom tri dni.

Ja, drugi cajti prihajajo, ja.

Čistilka pa tudi! Saj jaz sn vedno govorila, da je čarovnica.

Kako frizuro je mela ...

Pa misliš, da se je sama?

Kolko jaz vem, ona ni nikoli kadila.

Rekli pa so, da je zaradi čika zagorelo.

Čisto sama gori na kmetiji.

Z osmimi bernardinci, si predstavljaš?

Samo oni so vsi preživeli. Mačke pa miši pa njo je pa čisto skurlo.

Pa kravo molznico. 600 kil težko.

Meni je moj mož reko, da so jo gasilci tri dni pucali.

Njo al kravo?

Kravo.

Če so šentilski prišli, pa so vse zajebali.

Ja, vsak je vleko na svoj konec pa je razpadla. Pol so pa mogli vse pucat.

Lopovi, sami lopovi, vama rečem.

Pa Potnica?

Ona doma kida drek.

Nima dnara, da bi si popravla sekret.

Lopovi, sami lopovi, vama rečem.

Veš kaj?

Kaj?

Pozabimo zaj na vse to.

Maš prav, ja.

Ker danes, danes so dovoljene sanje, jutri je pa novi dan.

29

Mladi ustvarjalci Palome

KAJA BLAZINŠEK (1991) je magistrirala iz primerjalne književnosti in literarne teorije. V svoji magistrski nalogi se je ukvarjala z radijsko igro in njenimi dramaturškimi specifikami; tema ji je zbudila zanimanje, ko je začela kot literarna, občasno pa tudi gledališka in filmska kritičarka sodelovati z Radiem Študent. Literarne kritike piše tudi za LUD Literatura. Čeprav se na področju kritike posveča zlasti domači in prevodni prozi, ji je, ko ustvarja sama, najbližje poezija; njene pesmi so bile objavljene v reviji *Poetikon* in antologiji *Nekega dne se nekaj premakne ...*, ki je izšla pri *Dialogih*, občasno pa jih je mogoče slišati tudi na *Mladih rimah* in na lokalnih literarnih večerih v območju Posavja. Ob raziskovanju radijske igre je v njej dozorela tudi odločitev, da se preskusi v dramski pisavi. Zastavila si jo je kot svojevrsten izziv, predvsem z vidika možnosti novega in drugačnega izraza, ki ga ponuja forma dramskega besedila. Njen prvenec, *Kratka dramska prilika o bonbonih*, v katerem je preko več glasov raziskovala prepletenost imaginarnega in realnega prostora zavesti in podzavesti, je nastal v okviru delavnic festivala dramskega pisanja *Vzkrik*. Pri projektu *Paloma* se prvič preskuša kot dramaturginja.

BRINA KLAMPFER (1989) je magistrica primerjalne književnosti in podiplomska študentka gledališke režije na AGRFT, za kar je prejela štipendijo Sklada Jerneja Šugmana. V gledališki prostor je vstopila preko dramskega pisanja, saj je še kot študentka na Filozofski fakulteti soustanovila dramsko skupino, v okrilju katere so študentje pod mentorstvom uveljavljenih slovenskih dramatikov pisali dramska besedila. Svojo gledališko pot je nato usmerila v režijo, raziskovanje performativnih praks in razvijanje avtorskih projektov. Doslej je na lastno pobudo

režirala več predstav, večinoma po slovenskih dramskih besedilih, ali avtorske projekte v Gledališču Glej, med njimi *5fantkov.si*, *Glej, vitki študent* in *Šifra: sam zase*. Kot dramaturginja najpogosteje sodeluje z režiserjem Tinom Grabnarjem, s katerim sta soustvarila npr. predstave *Prekleti kadilci* in *Gospa z morja* (SNG Drama Ljubljana), *Tartuffe* (MGL) in *Martin Krpan* (LGL). Deluje tudi kot performerka in producentka. Je pobudnica več projektov, ki skrbijo za razvoj sodobne dramatike (Dramski krožnik, Instant drama, Dramska platforma s Simono Semenič), predsednica Društva KUD Krik ter vodja Festivala dramske pisave Vzkrik.

ZALA PRIVŠEK (1992) je absolventka Fakultete za arhitekturo, rojena v Ljubljani. Scenografske izkušnje je pridobivala že v času študija pri projektih oglasne produkcije in festivala Flow Festival Ljubljana, arhitekturno pot pa razvijala v biroju Nava arhitekti, kjer je z delom nadaljevala po zmagah na natečajih za stanovanjski soški Novo Brdo in Rakova jelša II JSS MOL. K projektu *Paloma* in s tem na polje gledališke scenografije je vstopila na povabilo Aleksandra Vujovića, s katerim sodelujeta tudi pri arhitekturnih projektih – trenutno načrtujeta prenovo ulice na Prulah v Ljubljani. V svoji magistrski nalogi se posveča prav vprašanju odnosa med ruralnim in urbanim, kar je ena od osrednjih tem uprizoritve.

SARA SMRAJC ŽNIDARČIČ (1988) je diplomirana modna oblikovalka, kostumografka in stilistka. Študirala je na Akademiji za likovne umetnosti NABA v Milanu. Tam je, poleg kostumov za projekte študentov medijskega oblikovanja, ustvarila prvo samostojno kostumografijo za gledališko predstavo *Vzemi me v roke* v režiji Evalda Flisarja in za plesni spektakel *Trip za 3*. Po diplomi 2012 se je vrnila v Ljubljano. Odtlej je kot kostumografka sodelovala z režiserji Milošem Lolićem, Jako Andrejem Vojevcem, Borisom Kobalom,

Ivico Buljanom, Diegom de Breo, Anjo Suša, Andrejem Jusom, Danielom Dayem Škufco, Tinom Grabnarjem ... Rada raziskuje pomen in vlogo oblačila na vseh področjih uprizoritvene umetnosti. Veseli jo oblikovanje gledaliških kostumov, včasih jo pritegne moda (s fotografinjo Majo Slavec je sodelovala z glasbeno skupino Laibach), najbolj pa jo zanima sodobni ples, zato je ustvarila tudi plesne kostume za več predstav in solo nastopov ter sodelovala med drugim z Veroniko Valdés, Dušanom Teropšičem, Anjo Mejač in Bencejem Mezeijem.

ALEKSANDER VUJOVIĆ (1985), slovenski arhitekt in scenograf, se je rodil v Ljubljani, a del otroštva preživel v tujini. Zaradi poklica očeta, ki je bil oficir, se je družina namreč veliko selila. Pogosto spreminjanje okolja je v Aleksandru prebudilo željo po dinamiki in podrobnejšem preučevanju prostora, kar ga je – ob zanimanju za umetnost in tehniko – pripeljalo do študija arhitekture. Po študiju je deloval kot arhitekt projektant v različnih arhitekturnih birojih, od leta 2013 pa je zaposlen kot asistent na Katedri za urbanizem Fakultete za arhitekturo. Svoja razmišljanja o prostoru objavlja v različnih medijih (portal *Trajekt*, ki ga je več let tudi urejal, reviji *Outsider* in *Hiše*, časnik *Večer*). Vzporedno z arhitekturno razvija tudi scenografsko prakso, pri kateri ga najbolj zanima razvoj variacij uprizarjanja znotraj posameznih del. Kot scenograf ali asistent scenografije je sodeloval s Slovenskim mladinskim gledališčem, Plesnim Teatom Ljubljana, Anton Podbevšek teatom, Gledališčem Glej, Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo ter Cankarjevimi domom in režiserji, kot so Nina Rajić Kranjac, Tjaša Črnigoj, Tomi Janežič, Nina Šorak ...

Slovensko mladinsko gledališče
Vilharjeva 11, 1000 Ljubljana
T: + 386 (0)1 3004 900
F: + 386 (0)1 3004 901
info@mladinsko-gl.si
www.mladinsko.com

Svet Slovenskega mladinskega gledališča:
Ana Železnik – predsednica, Semira Osmanagić,
Katarina Stegnar, Asta Vrečko, Janez Žagar

Strokovni svet Slovenskega mladinskega gledališča:
Tatjana Ažman – predsednica, Blaž Lukan,
Janez Pipan, Matjaž Pograjc, Dario Varga

Direktor: Tibor Mihelič Syed
Umetniški vodja: Goran Injac
Režiserja: Matjaž Pograjc, Vito Taufer
Dramaturginja: Urška Brodar
Vodja trženja in odnosov z javnostmi: Helena Grahek
Lektorica: Mateja Dermelj
Strokovni sodelavki: Tina Malič, Katarina Saje
Tehnični vodja: Dušan Kohek
Vodja projektov: Dušan Pernat
Vodja koordinacije programa: Vitomir Obal
Koordinator programa: Gašper Tesner
Tajnica gledališča: Lidija Čeferin
Računovodkinja: Mateja Turk
Knjigovodkinja: Tina Matajč
Prodaja vstopnic: Gabrijela Bernot, Sanja Spahić

Predstava je nastala s podporo Ministrstva za kulturo RS.
Ustanoviteljica Slovenskega mladinskega gledališča je
Mestna občina Ljubljana.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Mestna občina
Ljubljana

LJUBLJANA:
MESTU/CITY
OF/LITERA-
TURE...

Glavna pokroviteljica predstave je
Paloma, higienski papirji, d. d.

paloma
since 1873

Prodaja vstopnic

- v Prodajni galeriji
Trg francoske revolucije 5, 1000 Ljubljana
od ponedeljka do petka med 12.00 in 17.30
ob sobotah med 10.00 in 13.00
01 425 33 12
- pri gledališki blagajni
Vilharjeva 11, 1000 Ljubljana
01 3004 902
uro pred začetkom predstave
- na spletu
www.mladinsko.com
nakup vstopnic s popusti prek spleta ni mogoč

Univerza v Ljubljani
Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

Univerza v Ljubljani
Akademija za gledališče, radio, film in televizijo
Trubarjeva 3, 1000 Ljubljana
T: +386 (0)1 251 04 12
F: +386 (0)1 251 04 50
E: dekanat@agrft.uni-lj.si
www.agrft.uni-lj.si

Dekan: red. prof. Tomaž Gubenšek
Prodekanja za raziskovalno in umetniško dejavnost: izr. prof.
mag. Žanina Mirčevska
Prodekan za študijske zadeve: izr. prof. dr. Tomaž Toporišič
Prodekan študent: Filip Mramor
Tajnik akademije: Alenka Burger, univ. dipl. prav.

Kulturno-umetniško društvo Krik
Trnovska 10, 1000 Ljubljana

Predsednica: Brina Klampfer
Ustanovni člani: Helena Čehovin Gerželj,
Brina Klampfer, Martin Nedoh

Gledališki list

Slovenskega mladinskega gledališča – sezona 2019/2020
Številka 5
Junij 2020

Izide ob vsaki premieri
Izdalo Slovensko mladinsko gledališče
Za izdajatelja Tibor Mihelič Syed
© Vse pravice pridržane
Uredništvo: Urška Brodar, Mateja Dermelj, Helena Grahek,
Goran Injac, Tina Malič, Katarina Saje, Tibor Mihelič Syed
To številko uredila: Tina Malič
Lektorica: Metka Damjan
Oblikovanje: Mina Fina, Damjan Ilić, Ivian K. Mujezinović –
Grupa Ee
Fotografije: Matej Povše
Tisk: Fotoprospekt, d. o. o.
Naklada: 500 izvodov
Cena: 2 €

Ekipa na obisku v Sladkem Vrhu

0010100

ISSN 2232-2019